

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1896.

Första Kammaren.

N:o 12.

Onsdagen den 18 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 11 i denna månad.

Herr statsrådet friherre *Rappe* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående upplåtelse till Jemtlands fältjägare-regementets mötesplats af mark, tillhörig f. d. militiebostället Kungsgården n:o 1 i Jemtlands län.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

n:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående efter-skänkande af viss del af kronans rätt till danaarf efter snickaren Per Gustaf Rilén,

n:o 36, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående fördelning af lindring i roteringsbesväret, och

n:o 37, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående statens öfvertagande af rustnings- och roteringsbesvären, samt

bevillningsutskottets betänkande n:o 14, i anledning af väckt motion angående ändring i 5 § af underrättelserna om hvad vid tulltaxans tillämpning iakttagas bör.

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets nästlidne dag bordlagda memorial n:o 34, i anledning af remiss med öfverlemnande af uppgift å förändringar år 1895 i statsverkets inkomster af för dess räkning utarrenderade kronoegendomar m. m.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran Första Kammarens tillfälliga utskotts under gårdagen bordlagda utlåtande n:o 5.

Föredrogs å nyo bevillningsutskottets den 13 och 14 i denna månad bordlagda betänkande n:o 13, angående vissa delar af tullbevillningen.

Herr Cavalli: Jag hemställer, att detta betänkande måtte få punktvis föredragas, dock så, att 1 och 2 punkterna föredragas i ett sammanhang, derefter 3 och 4 punkterna i ett sammanhang samt 7 och 8 punkterna likaledes i ett sammanhang.

Denna hemställan bifölls.

Punkterna 1 och 2.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 3 och 4.

*Höjning af
tullen å fläsk.*

Herr Anderson, Albert: Herr greve och talman! Mine herrar! Vid granskning af de skäl, bevillningsutskottet anfört för förhöjning af fläsktullen, kan man icke undgå att finna, att dessa skäl äro synnerligen svaga; och jemför man dem med kommerskollegii berättelser om utrikes handel och sjöfart samt med den utredning i frågan, som en reservant, herr Fredholm, lemnat, framgår detta förhållande ännu tydligare. Utskottet säger visserligen, att utförseln af fläsk under de senare åren ökats och att denna utförsel vida öfverstiger importen af samma vara; men utskottet framhåller tillika, att importen har ökats och anför såsom bevis derpå, att densamma år 1893 uppgick till endast 3,654,576 kg., under det importen 1895 utgjorde 6,469,000 kg. Det har väckt min förundran, att utskottet icke i detta fall liksom i andra, då liknande frågor förekommit, har meddelat statistiska uppgifter för de senaste fem åren. Hade utskottet gjort detta, så skulle man kommit till ett annat resultat, och jag skall med mycket intresse afvakta hvad bevillningsutskottets herrar ledamöter kunna hafva att andraga till försvar för sitt tillvägagående i detta fall.

Ser man nu på de siffror, som angifva importen af fläsk under de senast förflutna fem åren, finner man, enligt kommerskollegii berättelse, att år 1891 uppgick införseln till 6,327,162 kg., 1892 till 7,313,155 kg., 1894 till 6,014,222 kg. och 1895, såsom utskottet uppgifvit, till 6,469,000 kg. Utskottet har till sin jemförelse tagit å ena sidan år 1893 och å andra 1895. Men det är att märka, att 1893 var i fråga om införseln ett undantagsår, och densamma uppgick då till icke mer än omkring hälften af hvad som under

hvert och ett af de öfriga åren i femårsperioden införts. Utskottets bevisning för att fläskimporten stigit är således lika med noll och har intet värde. Utskottet har tillika upplyst, att utförseln af fläsk går till vida högre belopp än införseln. När så är förhållandet, kan jag för min del icke förstå, huruledes en tullförhöjning på införseln skall bereda något förhöjdt pris för den som har att exportera fläsk. Ty icke lär någon kunna inbilla sig, att man i England, Danmark eller Tyskland betalar det svenska fläsket det ringaste högre därför, att vi sätta en importtull på det fläsk, som införes hit. Att en förhöjd importtull skall verka förhöjning i exportpriset å fläsk tror jag således att man icke ens från protektionistiskt håll kan med något sken af sanning påstå.

Jag beklagar för min del, att priset på fläsk för närvarande är så lågt, att det, såsom utskottet uppgifvit, icke ens täcker produktionskostnaden. Men, på sätt jag har visat, afhjelpes icke denna olägenhet dermed, att man höjer tullen på införseln af fläsk. Utskottet antager, att en förhöjning i tullen otvifvelaktigt skulle vara till stort gagn för den betydliga del af landsbygdens befolkning, som icke idkar jordbruk i sådan omfattning, att den kan draga någon väsentlig nytta af spannmålstullarne, men utskottet omnämner icke, att kroppsarbetarne i Norrland, i Dalarne och i Vermland, hvilka använda det amerikanska fläsket såsom födoämne, icke heller draga någon fördel af spannmålstullarne. Dessa arbetare hafva daglön af sina arbetsgifvare och få sjelfva skaffa sig födan; och om man nu höjer tullen på fläsk, är det alldeles visst, att dessa arbetare få betala mera för fläsket än hittills. De få, enligt hvad af herr Fredholms reservation inhemtas, för det amerikanska fläsket redan nu erlägga en tull af omkring 430,000 kr. Höjer man den nu till dubbla beloppet, kommer man att taga ur dessa arbetares fickor omkring 860,000 kr. såsom fläsktull. Det är en hård skatt; och om man tillika betänker, att denna skatt icke träffar dem, som befinna sig i god ekonomisk ställning eller som äro penningmän, utan måste försörja sig och de sina med sitt arbete, då är det nästan grymt att åsätta den. Om utskottet velat bereda en verksam hjälp åt dem, som idka svinafvel, så borde utskottet hafva föreslagit, att de 430,000 kr., som konsumenterna af amerikanskt fläsk nu få betala i tull, skulle användas för att utdelas bland dem, som idka svinafvel; då hade dessa senare verkligen fått en hjälp. Men en sådan åtgärd hade varit lika orättvis och lika obillig som bevilningsutskottets nu föreliggande förslag.

För min del skulle jag gerna instämma med dem, som yrkat borttagande af tullen å fläsk, andra slag, men då jag fruktar, att ett sådant yrkande icke kan hafva någon framgång, så får jag för tillfället inskränka mig till att yrka bifall till herr Fredholms reservation, som lyder sålunda:

»att Riksdagen, med afslag å hvad bevilningsutskottet i föreliggande punkter 3 och 4 hemställt, måtte bibehålla tullen å fläsk,

*Höjning af
tullen å fläsk.
(Forts.)*

Höjning af tullen å fläsk. såväl rökt som andra slag, vid nu fastställda belopp, eller 25 öre per kg. för det förra och 10 öre per kg. för det senare.
(Forts.)

Herr Dahlberg: Jag har i viss mån blifvit förekommen af den föregående talaren, men då jag är motionär i frågan, anser jag det vara min skyldighet att yttra några ord.

Vid genomläsande af betänkandet i dess helhet har jag särskildt fäst min uppmärksamhet derpå, att då bevillningsutskottet såsom ett afstyrkande af herrar Styrlanders, Olssons och Nordins motioner rörande nedsättning af spanmålstullarne talar om att sådant skulle inverka ofördelaktigt på vårt lands näringslif, så har utskottet deremot, när det gäller fläsktullen, icke i ringaste mån berört just denna fråga. Jag föreställer mig dock, att just denna, jag vågar begagna uttrycket, mycket grannlaga och delikata fråga angående fläsktullen måhända skulle utöfva större rubbning på vårt lands näringslif än frågan om höjning eller minskning i tullen på spanmål. Det kan icke vara herrarne obekant — eftersom det särskildt omnämnas i utskottets betänkande — att en stor del af Norrlands arbetarebefolkning har till sin hufvudsakliga sofvelföda det amerikanska fläsket. Naturligtvis måste en förhöjning i tullen på densamma medföra motsvarande ökning i salupriset derå, hvilket i sin mån gifvetvis återverkar på åtskilliga andra förhållanden. Det är visserligen mycket beqvämt att säga, att tullförhöjningen i sista hand drabbar arbetsgifvaren och att följaktligen något missnöje hos de på detta sätt så tungt beskattade icke uppstår. Men jag föreställer mig, att flertalet af kammarens ledamöter hafva någon erfarenhet af, att äfven om en näring för tillfället är aldrig så väl gynnad, måste i fråga om arbetslönerna alltid en viss gräns, en viss moderation iakttagas. En producent kan icke alltid öka arbetslönerna så mycket som hans goda hjerta måhända önskar eller tullförhållandena skulle från arbetarnes synpunkt göra nödigt. Han måste naturligtvis, och detta icke endast för sin egen, utan äfven för arbetarnes skull, se till, att han kan föra en någorlunda lugn och tryggad tillvaro. Den norrländska trävaruhandteringens ståndpunkt för närvarande är visserligen ganska tillfredsställande, men dock icke så tillfredsställande, att den ensam kan ersätta en höjning i tullbeskattningen, som man tror kommer södra Sveriges jordbrukare till godo. Och det må ihågkommas, att ett af de två måste inträffa, antingen att en förhöjning i tullen på denna för den norrländske arbetaren så nödvändiga förbrukningsartikel — hvilken tull för närvarande inbringar till statskassan ett belopp af, om jag icke misstager mig, 700,000 kr. — får af arbetaren betalas, eller också måste den utgå i form af förhöjda arbetslöner af arbetsgifvaren. Och jag hemställer till friherre Klinkowström, som jag ser i närheten, huruvida han för sin del såsom stor arbetsgifvare vore benägen att utbetala ett så jemförelsevis stort belopp för det nöjet, att andra landets jordbrukare finge ett skydd, som på det hela taget

icke är något skydd; ty den vara, som södra Sveriges mindre jordbrukare producera, kan i allmänhet till följd af sina egenskaper icke användas vid långa transporter och det dryga arbetet i skogarna. Detta i fråga om vårt lands näringslif.

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

Då friherre Klinckowström anmärker, »att som numera i Sverige produceras ett synnerligen fetthaltigt fläsk, jemförligt med det amerikanska, detta senare kunde undvaras, samt att de personer, som hufvudsakligen använde amerikanskt fläsk, nemligen de norrländske arbetarne, i allmänhet vore så väl aflönade», så förefaller det, som om friherre Klinckowström begått en inkonseqvens i sin bevisföring. Om vi exportera en dyr vara, som betingar ett högre pris på världsmarknaden, och derigenom införa i landet ett större penningbelopp, men importera en billigare vara, för hvilken vi utbetala ett mindre penningbelopp, så måste väl i all rimlighets namn detta af rent statsekonomiskt intresse vara för landet det allra fördelaktigaste. Af hela den redogörelse för export och import, som blifvit oss lemnad, framgår, att införseln af fläsk under de senaste 5 åren, 1891—1895, varit ungefär densamma för hvarje år. Det inträder visserligen en liten rubbning 1893, men detta hade sin orsak dels i exportöfverskott, som förefans 1892, och dels i den dåliga vinter, som sistnämnda år rådde i Norrland och förauledde en minskad afverkning af skog. Huru som helst, måste man väl få draga den slutsatsen, att den importerade varan är en nödvändighetsvara. Ty hvarför har väl just importen af denna vara blifvit, så att säga, konstant under flera år å rad, om den icke afsett att fylla ett alldeles särskildt behof just för arbetarebefolkningen, hvilket behof icke kan på annat sätt tillfredsställas.

Då jag genomläser utskottets betänkande, kan jag icke värja mig för den tanken, att den bevisföring, eller rättare den brist på bevisföring, som finnes deri, utmynnar uti ett gammalt ordspråk, som jag beder herrarne om ursäkt att jag begagnar, hvilket säger: »När jag dricker, så är det rätt».

Öfvergår jag till reservationerna, i synnerhet herr Fredholms ytterst sakrika utredning, som jag beder herrarne att noga genomläsa, kan man, om man vill ställa sig opartisk i frågan, icke erhålla annat intryck, än att en förhöjning af tullen kommer att verka som en ren konsumtionsskatt, hvilken dertill icke drabbar alla lika, utan träffar en särskild samhällsklass, och icke denna såsom sådan, utan endast en del, bosatt i några få provinser. Nu frågar man: kan det vara rimligt och rättvist, att på en sådan nödvändighetsvara lägga en dylik skatt?

Min motion går ut på yrkande om tullfrihet på fläsk, men i frågans nuvarande läge inser jag till fullo, att sådant icke lönar sig, hvarför jag beder att få yrka bifall till reservanternas förslag, eller att tullen på fläsk måtte förblifva sådan den är.

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

Friherre Klinckowström: Jag hade icke trott, att herrar frihandlare i denna för dem så viktiga fråga skulle uppträda så föga talrikt, som nu varit händelsen, eller summa två. Jag hade väntat mig mycket mera motstånd, men då jag hörde, att det var fråga om att avsluta diskussionen, kunde jag verkligen icke neka mig nöjet att upptaga kammarens dyrbara tid, som för öfrigt i dag ju icke är mycket dyrbar, med att besvara de anmärkningar, som af de två föregående talarne hafva blifvit anförda uti denna viktiga fråga.

Man har talat så mycket om, att en ökad tull på fläsk skulle vara både orättvis och obillig. Ja, mine herrar, den, som följt med prisförhållandena i hela landet på denna vara under de senast förflutna åren, har med stor ledsnad funnit, att nedgången i priset, synnerligast der det bäst visat sig, nemligen beträffande jordbrukarne, är af en så sorglig beskaffenhet, att jag måste här angifva några prisförhållanden, som jag hemtat ur de allmänna tidningarna i landet. Sålunda finna vi, att, enligt Svenska Dagbladet för den 3 februari detta år, der det uppgifves under rubriken: Behovet af höjda fläsktullar, »för närvarande uppgår i Småland priset å slagtade svin till blott 38 öre kg.» Enligt uppgift i samma dagblad för den 15 sistlidne februari var priset å svin ytterst lågt i Vestergötland. Så veta vi, att i dagarne, den 10—13, der betalats 36, ja, ända ned till 32 öre pr kilo lefvande vigt för svin om 90 kg., hvilken är den största vigt, hvartill slagtarne i Stockholm vilja köpa dessa djur. Ännu ytterligare fans en uppgift af den 29 februari, att slagtfeta grisar betalades i Halland med endast 30 — säger 30 — öre pr kg.

Det kan vara sådana herrar frihandlare, som icke sett andra svin än de, som gå på två fötter och ragla på gatorna i Stockholm, som kunna tro det vara möjligt för den jordbrukande befolkningen och hvilken svinuppfödare som helst att få sina ganska dryga utgifter för den afveln betäckt med 30 öre pr kg. Jo, det finnes ett sätt, som dock börjat förderfva vår export af svin på England. och det är det sätt för svinafvel och uppfödande af svin, som i stor skala idkas vid Riddersvik och Löfsta, der ett bolag under hägn och skydd af öfverståthållarembetet i Stockholm, som närmast bör hafva tillsyn öfver denna rörelse, tillåtes drifva en svinafvel af den mest sorgliga beskaffenhet. Likaså har vår kommissionär för svinhandeln i London, hans namn är Wedin, enligt Nya Dagligt Allehanda af den 23 sistlidne februari, skrifvit hem till Sverige och nämner följande med afseende på svinuppfödningen vid Löfsta, i fall dessa djur exporteras utomlands. Han säger: »Att döma af de beskrifningar rörande svinuppfödningen vid Löfsta svingård, hvilka kommit mig till handa, lider knappast tvifvel, att fläsk, produceradt på deri omnämndt sätt, kan bli af allvarlig skada för vårt fläsks anseende i engelska marknaden, om det exporteras. För export är endast bästa kvalitet god nog. Vår sträfvan måste gå ut på att förbättra kvaliteten af vårt fläsk — något, som är mycket af nöden — och ej att försämra densamma.» Så mycket har, mine herrar, under

hela föregående år skrivits i tidningarna om det sätt, hvarpå denna svinafvel bedrivs vid Riddersvik och Löfsta, att det äfven för dem, som ifra för djurens skydd och djurens bättre behandling, vore en bjudande pligt att söka åstadkomma en rättelse härutinnan. Det förvånar mig, att icke regeringen behagat taga denna fråga om hand, då icke öfverståthållarembetet i Stockholm gjort något dervid. Det är både grymt och verkligen svinaktigt att på det viset, som der sker, göda upp svin, det är icke den rätta svinafveln. Der finnas 2,300 svin, utom de 600, som årligen dö och begravas på ett sätt, som gör, att vi troligtvis nästa sommar få sjukdomar i hela denna trakt, hvilka göra det till en bjudande nödvändighet äfven för helsovårdsnämnden att ingripa.

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

Hvad nu beträffar denna fråga i sin helhet, vill jag nämna, att reservanten, herr Fredholm, som framställt sin reservation med mycket braskande siffror och uppgifter, gjort sig skyldig till ett stort misstag, då han säger: »redan nu drabbar denna fläsktull de norrländska arbetarne med en skatt af omkring 430,000 kr. om året». Det är en ganska stor läckerbit för den förste talaren att omnämna denna summa — nu vill man fördubbla den. För det första träffar icke tullen på de lifsmedel, som kunna produceras inom det egna landet, nemligen Sverige, konsumenten, utan den träffar den, som skickar på oss varan. Jag har så många gånger på detta rum, i anföranden rörande tullfrågor, framställt och gifvit exempel på, att så är förhållandet, och tack vare min envishet i denna fråga, har det till och med sluppit ur frihandelspartiet i de s. k. extra-blad, som det låter flyga kring landet, att vid vissa tillfällen är det den, som exporterar fläsket till oss, som får betala tullen. Och jag vågar säga, att detta är i allmänhet fallet med de varor, som vi kunna producera inom landet.

Det är att beklaga, att icke regeringen, som tillsatt komitéer för ofta ganska underordnade och obehöfliga saker, som mycket väl kunnat utredas af vederbörande embetsverk, icke tänkt på att tillsätta en komité af ojäfviga, kunskapsrika och patriotiska män, som utredde den frågan: *hvem betalar tullen* på de lifsmedel, som kunna produceras i landet? Det vore att beröfva frihandlarne ett af deras viktigaste argument emot oss tullskyddsvänner och nedslå deras prat om hvem som betalar denna tull, på ett fruktansvärdt och för oss segrande sätt. Men regeringen går sin egen väg, som jag icke förstår.

Hvad nu särskildt Norrland beträffar, om hvars fördel man talar så mycket, så veta herrarne litet hvar, att Riksdagen, under en följd af många år gjort mer än nog för Norrland. Ofantliga summor hafva kastats ut på dess jernvägar, som åt staten rapportera mycket mindre, än hvad de kostat staten. Nu vill man till och med förstöra hela vårt skyddssystem, som dock är vida viktigare än hela Norrland, endast för dessa lösa arbetares skull, som der arbeta. Och för hvilka arbeta de? Jo, för de stora bolagen och millionärerna,

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

som äro bosatta i London, Göteborg och Stockholm, men hafva sitt finger med i spelet för att genom skogssköfving rent af förderfva denna stora del af Sverige. Detta har så många gånger bevisats och så mycket har i den vägen blifvit tryckt, att ingen af dem, som intressera sig för fäderneslandets angelägenheter, kan vara obekant med huru trävaruhandeln bedrifves i Norrland. Inom kort blir denna provins totalt förderfvad och obeboelig. Men hvad värre är, dessa rika bolag och mäktiga träpatroner köpa in hemmansdelar i sådan omfattning, att de förstöra våra fria och besutne allmogemän och göra dem till hvita slafvar. Nu vilja dessa, att vi, för deras skull, skola neka att skydda en näring, som icke kan sägas hafva någon fördel af det allmänna skyddet i landet, nemligen uppfödande af svin, som här i landet bedrifves af den minsta arbetare, torpare och undantagsman på landet.

Under sådana förhållanden och då jag nyss visat, att priset på fläsk så orimligt nedgått som från 40 öre, som det utgjorde för omkring 1½ å sedan, till 30 öre, som det nu utgör, är det obilligt att säga, att det amerikanska fläsket är för arbetarne i Norrland, med den der pågående skogssköfvingen, deras bästa, billigaste och nästan enda födoämne. För det första finner jag icke, att det amerikanska fläsket är så synnerligen billigt. Herrarne kunna sjelfva öfvertyga sig derom från en prisuppgift på lifsmedel i Stockholm för den 25 sistlidne februari. Det står der angifvet till ungefär 66 å 67 öre pr kg, då vi få 30, 35 och 38 öre pr kg. Nu säga försvararne af det amerikanska fläsket, att dels kommer det af djur, uppfödda på ett allt annat än mönstergilt sätt och dels är det amerikanska fläsket befritt. Ja, det är sant. Men ingen har kunnat säga, huru de undantagna benen kunnat föranleda, att priset fördubblats. Vi komma alltid att sälja på England och Danmark, som vi nu göra. Löfstabolaget, som äfven skickar sitt fläsk till England och Danmark, har redan, för att pudra på stockholmarne sitt fläsk, skickat det till Skåne, derifrån det kommer igen som skänskt fläsk. Det har naturligtvis förargat skåningarne, och härvarande representanter för Skåne torde kanske kunna lemna upplysningar i detta fall. Det är bara en fras, en frihandelsfras, att det amerikanska fläsket skulle vara så nödvändigt för de norrländska arbetarne, i synnerhet då det visat sig, att vår svinafvel hunnit den fulländning, att det blifvit möjligt för oss att exportera åtskilliga millioner kg. fläsk. Det vore då mycket enklare att exportera dem till Norrland, då arbetarne der finge ett mycket helsosamt fläsk. Jag tror icke derpå, att varan genom denna tull skulle blifva dyrare, och om den äfven blefve det, hafva dessa träpatroner mer än tillräckligt af millioner samlade ifrån de norrländska skogarne för att öka arbetarnes dagspenning; så att i det fallet har jag ingen barmhertighet med dem.

Det vore för mycket att här sysselsätta mig med de anmärkingar, som från frihandelssidan blifvit af de två föregående talarne framhållna. De äro i allmänhet tagna ur frihandlarnes gamla katekes,

som redan blifvit afhyt af de bättre ledarne inom partiet. Det lönar icke mödan att än mera beslå dem i afseende å det origtiga i deras anföranden. *Höjning af tullen å fläsk.*
(Forts.)

Jag hade visserligen ännu ganska mycket att tillägga i denna fråga, bland annat att fläsktullen alls icke är någonting obekant i främmande länder; tvärtom finna vi af ett utländskt arbete, som jag särskildt ber att få rekommendera herrar frihandlare, nemligen Holtzen: General-Zolltariff, Wien 1889, att både i Tyskland, Frankrike, England, Nederländerna och Spanien m. fl. länder har man en betydlig tull på fläsk. Det är också faktiskt bevisadt af dem, som sysselsätta sig med denna näring, att få vi icke den ökning i tullen, som nu är föreslagen af bevillningsutskottet — och jag tackar utskottet hjertligt därför — så fruktar jag, att de stora utgifter, som landtbrukarne gjort för att få ett godt och verkligen ätbart fläsk, ty värr varit förgäfvets, och de nödgas nedlägga hela denna näring, till stor fröjd för herrar frihandlare, men till stort bekymmer och afsaknad för alla jordbrukare, som hafva någon svinafvel.

En anmärkning måste jag dock göra emot utskottets betänkande. När utskottet talar om alla de motioner, som blifvit inlemnade i denna fråga, säger utskottet, sedan det först omnämnt herr Peterssons i Boestad motion, att herr O. Erickson i Bjersby *m. fl.* äfven väckt en motion angående höjning af tullen å fläsk. Det hade dock varit skäl, att utskottet omtalat, att det var dock 38 medintressenter i denna motion i Andra Kammaren. Jag skulle nu icke fästa mig vid denna siffra, som dock är ganska betydlig, men motionen har underskrifvits af personer, väl förtrogna med frågan i dess helhet och dess vikt i synnerhet för jordbruket. Det hade därför varit önskligt, om utskottet, i stället för orden *m. fl.*, omtalat, att det varit 38 personer, som instämt i herr Ericksons i Bjersby motion.

Jag vill icke uppehålla kammarens tid längre i denna för mig så kära fråga; jag talar, såsom herrarne veta, mycket gerna i tullfrågor, om jag också icke alltid fuunit kammaren så villig som nu att åhöra mitt långa tal.

Jag slutar med en vördsam anhållan, att kammaren ville bifalla utskottets förslag i denna punkt.

Herr Almqvist: Då jag under utöfvande i 18 års tid af nu innehafvande tjänstebefattning haft tillfälle att bättre än de flesta lära känna jordbruksförhållandena i det län, jag har äran representera, anser jag mig med afseende på nu förevarande fråga böra meddela det kanhända förut kända förhållandet, att den jordbrukande befolkningen inom detta län, liksom inom en stor del andra likartade län, hvilken till stor del består af små hemmansegare äfvensom af en mängd torpare, backstugusittare och andra dylika, är uteslutande hänvisad till uppfödning och försäljning af svin för att kunna er-

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

hålla den kontanta penninginkomst, som är nödvändig för gäldande af skatter, räntor m. m. sådant, samt för anskaffande af åtskilliga äfven för deras små förhållanden oundgängliga nödvändighetsvaror, samt att detta varit möjligt under den tid, fläsket stod i någorlunda högt pris, men att det med nuvarande ruinerande pris å denna vara är en omöjlighet. Man må då icke förvåna sig öfver, att oron bland dessa är stor och att klagomålen äro högljudda. Man kan ej heller förvåna sig öfver, om de tro, att anledningen till detta sorgliga förhållande ligger deri, att fläsktullen icke blifvit återförd till det belopp, den hade före 1892; och de äro fullt öfvertygade, att en sådan åtgärd skulle kunna föra dem ur deras brydsamma ställning. Denna tro är hos dem så fast, att den icke af några skäl från motsidan kan rubbas. Af dessa skäl mot en höjning af fläsktullen framträder för mig i detta sammanhang företrädesvis det så ofta upprepade, att man skulle begå en stor orättvisa mot de norrländske arbetarne genom att höja fläsktullen. Ja, låt så vara. Men mot denna orättvisa ställer jag med lika stor rätt den orättvisa, man skulle begå mot alla dem, hvilkas talan jag här för, genom att icke fästa afseende vid eller taga hänsyn till deras billiga fordringar, helst deras ekonomiska ställning, äfven om de skulle komma i åtnjutande af fördelen af en förhöjd tull, är så ojemförligt mycket sämre än de norrländska arbetarnes, äfven om dessa skulle få betala ett eller annat öre mera pr kilogram för fläsket.

Nu invänder man, att den ifrågasatta tullförhöjningen icke skulle hafva inflytande på priset på det inom landet producerade fläsket. Men jag är öfvertygad derom, att om man pålägger denna tull och söker — hvilket icke är någon omöjlighet — att inom landet producera äfven sådan vara, som är smaklig för de norrländska arbetarne, skall man åtminstone för den inhemska produktionen finna marknad inom hela landet, och importen kommer sannolikt att upphöra, något som i och för sig vore en ganska stor vinst. Men innan så kommer att ske, skall en tullförhöjning åtminstone hafva det goda med sig, att den oro och det bekymmer, som är rådande bland en stor del af landtbefolkningen öfver Riksdagens upprepade afslag å den nu ifrågasatta tullförhöjningen, skall efterträdas af lugn i sinnena, af återväckta förhoppningar om och tro på framtiden, och detta är ej af ringa betydelse. Jag tror, att det är hufvudsakligen på dessa skäl, utskottet grundat det slut, till hvilket det kommit; och hvad särskildt beträffar den ifrågasatta förhöjningen af tullen på rökt fläsk, har utskottet ansett detta vara hufvudsakligen en lyxartikel, som äfven borde drabbas af någon tullförhöjning.

På grund af hvad jag haft äran anföra, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ölander: Herr grefve och talman! Mine herrar! Det är verkligen icke behagligt att år efter år upptaga denna ojemna

strid emot öfvermagten för att af densamma städse besegras. Men då det, åtminstone enligt vår öfvertygelse, gäller en rättvis sak, så får man icke förtröttnas, utan fortsätta striden i den förhoppning, att det önskade målet en gång, om också sent, måtte vinnas. *Höjning af tullen å fläsk.* (Forts.)

Vi frihandlare hafva flerfaldiga gånger sagt, vi hafva visat, ja, vi hafva till och med fullständigt ådagalagt, att den tull, om hvilken nu är fråga, icke är en skyddstull, utan en finanstull, som icke medför nytta för någon, men skada för mången, och erfarenheten har gifvit oss rätt. Men hvarken vår bevisföring eller erfarenheten har kunnat öfvertyga våra motståndare, som, döfva för alla argument, fortfarande framgå på den tullsystems-bana, de en gång beträdat. Det finnes då icke något annat medel för oss än att upprepa och åter upprepa, hvad som aldrig kan sägas för många gånger, till dess att herrar protektionister icke kunna undvika att sjelfva inse sanningen deraf.

Hvad vill man nu med denna tull? Jo, man vill utestänga det amerikanska fläsket och bereda marknad inom Sverige för den inhemska varan. Man vill minska importen af det utländska fläsket och öka exporten af det inhemska. Nå, har detta eller något af detta lyckats genom den nu ifrågavarande tullen? Nej, det har det icke, och det kommer heller aldrig att lyckas, och hvarför? Jo, emedan tullen icke träffar den vara, som den är afsedd att skydda. Man kan lika gerna sätta tull på sulläder eller hvilken annan vara som helst, effekten skall dock blifva densamma.

Jag sade, att erfarenheten i detta afseende gifvit oss rätt, och jag vidhåller det. Man behöfver blott se på de statistiska uppgifterna angående importen och exporten af fläsk under dels den sista frihandelstiden och dels den tid, tullsystemet varit tillämpadt, och man skall då finna, att importen, som man velat minska, alls icke minskats, utan tvärtom ökats. År 1884 var importen af fläsk 5,922 tons, år 1891 6,338 och år 1892 7,321 tons. Exporten åter har under de sista frihandelsåren ökats från 323 tons år 1884 till 3,125 tons 1887. Men denna ökning fortfor ingalunda under 1888 års höga fläsktullar, den minskades och höll nästan på att afstanna för att, egendomligt nog, sedan fläsktullen blifvit nedsatt till 10 öre, åter igen tilltaga.

Det språk, dessa siffror tala, är icke till tullens fördel. Jag vill dock ingalunda påstå, att tullen ensam åstadkommit detta resultat. Andra, deraf alldeles oberoende faktorer hafva nog verkat nu nämnda förändringar. Men en vigt hafva dock dessa statistiska uppgifter, och det är, att de bestyrka vårt påstående, att tullen å fläsk icke är af den ringaste betydelse för den svenska svinafveln. Skada deremot kan den göra, och det ej obetydligt. Hvert går nemligen det importerade amerikanska fläsket, som man genom tullen fördyrat och genom den nu ifrågasatta förhöjningen än ytterligare söker att fördyra ända till 30 å 40 % af varans värde? Jo, det går till hufvudsaklig del till Norrland, der det förtäres inga-

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

lunda af de der patronerna, om hvilka friherre Klinckowström talade, icke af de rike och burgne, hvilka kunna betala denna tull, utan af den fattigaste befolkningen, det vill med andra ord säga: att det är Norrlands fattigaste befolkning, som ensam betalar största delen af denna *finans-tull*. — I sanning ett beskattningssystem, som icke kan anses öfverensstämma med de vanliga beskattningsprinciperna.

Men, fråga protektionisterna, hvarför kunna icke de norrländske arbetarne förtära det svenska fläsket i stället för det amerikanska? Om herrar protektionister kände de vilkor, under hvilka den norrländske arbetaren lefver, skulle de icke göra denna fråga. Hänvisad under vintern och våren till arbetet i skogarne och vid flottningarna, kan den norrländske arbetaren icke, såsom arbetarne i andra delar af riket, efter dagens arbete återvända till sitt hem och sin familj samt der erhålla den, om också enkla, dock alltid tillagade maten. Han är hänvisad till den i skogen provisoriskt uppförda timmerkojan, som lemnar föga skydd mot kölden, och han har der ingen annan föda att tillgå än den, han sjelf kan tillreda åt sig. Vid flottningarna är han till och med i saknad af denna primitiva tillflyktsort, och han får då ofta söka ett tillfälligt skydd under någon kullstjelt båt eller under några träd i skogen. Hvad är då naturligare, än att han under sådana förhållanden är i behof af ett födoämne, som i främsta rummet besitter en mycket stark fetthalt och i andra rummet redan på förhand är så beredt, att det utan vidare tillagning kan förtäras? Och just dessa egenskaper besitter det amerikanska fläsket. Hvar och en vet, att den, som lefver i hårda klimatiska förhållanden, har svårt att undvara fett; det är värmande, skyddar mot kölden samt gör kroppen mera hårdig att stå emot de med ett hårdt klimat förenade strapatser och olägenheter. Det amerikanska fläsket har omkring 50 % högre fetthalt än det svenska, det är benfritt och kan sålunda utan att vara mycket skrymmande medföras på de långa färderna i skogarne och utefter vattendragen, och det är slutligen genom torrsaltning så beredt, att det genast utan vidare tillredning kan förtäras, hvartill kommer, att det håller sig en mycket lång tid, ja, ända till två år.

Tro nu herrar protektionister, att dessa norrländske arbetare skola kunna undvara ett för deras förhållanden så lämpligt födoämne? Tron I, att de skulle vilja eller kunna utbyta det mot det svenska fläsket, som icke har någon af nu uppgifna egenskaper? Nej, ingalunda. I mån åsätta detsamma hvilken tull som helst, I skolen dock aldrig kunna tvinga den norrländske arbetaren att öfvergifva det amerikanska fläsket, — men ni kunna tvinga honom att betala det högre, än det är värdt, ni kunna fördyra varan för honom, och sålunda beröfva honom en del af hans redan förut knappa arbetsförtjenst, ni kunna pålägga honom denna beskattning under antagande, att den skall komma den småländske landtbrukaren till godo. Om också detta antagande vore riktigt, vore en dylik åtgärd

obillig. Men när antagandet nu, såsom jag tror mig hafva visat, är origtigt, i ty att den småländske landtbrukaren deraf icke har något att vinna, så är åtgärden jemväl onödig och obehöflig, och det är, herr grefve och talman, af dessa skäl, jag yrkar afslag på bevillningsutskottets betänkande och bifall till herr Fredholms reservation.

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

Herr Tamm, Hugo: Jag hade verkligen hoppats, att vi åtminstone under denna riksdag skulle sluppet få upp dessa tullfrågor samt att den inom Riksdagen rådande majoriteten icke skulle å nyo kasta in denna fråga, hvilken allt sedan den urtima riksdagen föranledt så mycken splittring här och inom landet. Emellertid har nu denna fråga, en af de mest svåra för oss, å nyo blifvit framdragen till afgörande, oakadt den flera gånger tillbakavisats. Att finna några nya argument i en så genomdiskuterad fråga torde vara svårt. Det har blifvit vederlagdt så många gånger, så vidt vi fatta saken, det påståendet, att genom denna tull någon som helst höjning i det svenska produktionspriset på fläsk skulle ega rum, och detta helt enkelt af de tvenne skäl, att den import, som skulle trycka ned det svenska fläsket, existerar nästan icke, och vidare att exporten är så stor, att priset på svenskt fläsk måste komma att bestämmas af priset på världsmarknaden. Således kunna vi för vår del ingalunda fatta, att det skulle på något sätt verka höjande af det svenska fläskpriset. Jag vet allt för väl, såsom en talare här bakom mig nyss yttrade, att den föreställningen existerar på många håll, att genom denna tullförhöjning en förhöjning i priset på svenskt fläsk verkligen skulle ega rum, men jag vågar betvifla, att inom denna kammare en majoritet verkligen hyser en dylik föreställning. Hvad som hit importerats är uteslutande det amerikanska fläsket och för de norrländske arbetarnes behof. Hvarför importerats det nu? Helt enkelt därför, att det lönar sig icke för den svenske fläskproducenten att med de näringsmedel, hvarmed han uppföder sina svin, uppföda dem så, att fläsket blir det amerikanska likt. Vi uppföda våra svin hufvudsakligen med mejerieraffall och annat affall, men vi sakna det hufvudsakligaste ämne, som producerar det amerikanska fläsket, nemligen majs; jag kan nemligen icke hit räkna det fläsk, som skulle ersätta det amerikanska, och hvilket faller efter våra genom sin ålder och talrika afföda, om jag så får säga, vördnadsbjudande suggor. Det måste vara ungt, kraftigt och fett fläsk, och det kunna vi icke producera.

Under sådana förhållanden kan jag för min del icke fatta, att det skulle vara till någon verklig fördel för svenska svinproducenter att höja denna fläsktull. Den skulle ofelbart träffa Norrland allra mest, och det förråder enligt min uppfattning en fullständig obekantskap med de norrländska förhållandena, när man påstår, att det svenska fläsket skall ersätta det amerikanska. Man må säga aldrig så mycket, att det smakar illa: tycke och smak höra till de

Höjning af tullen å fläsk. ting, om hvilka icke kan disputeras, och detta den norrländske arbetarens envisa fasthållande af det amerikanska fläsket visar, att det för honom är ett behof, och ett behof, hvilket han icke vill släppa.

(Forts.)

Dessutom vill jag framhålla ett argument, hvilket enligt min uppfattning eger en stor betydelse. Kongl. Maj:t har i dessa dagar eller vid denna riksdag för oss framlagt förslag af mycken vigt angående ökade utgifter under 4:de och 5:te hufvudtitlarne, hvartill medel skulle tagas af de på budgeten uppkommande öfverskott. Genom höjning af fläsktullen komme uti dessa öfverskott att ingå den höjda fläsktullens belopp, det vill med andra ord säga, att man af den norrländske arbetaren fordrar, att han skall på ett särskildt sätt bidra till just dessa militära utgifter. Det är min bestämda öfvertygelse, att det inom Norrland finnes lika många försvarsvänner och för försvaret offervillige som inom det öfriga Sverige. Men om man nu, på samma gång man fordrar dessa utgifter, bestämmer, att en del af de erforderliga medlen skola tagas ytterligare från Norrland i form af en så svår bevilling som denna, då får man, mine herrar, icke undra på, i fall man i och med detsamma betydligt reducerar den försvarsvänlighet, som der kan finnas, och jag ber kammarens ledamöter att, innan de lägga sitt votum i denna fråga, besinna, att i fall denna tullförhöjning blifver beslutad, kommer den ovilkorligen att kännas som ett styng i hvarje norrländings sinne, och den *kan* blifva en politisk dödsstöt åt de konservativa och försvarsvänliga elementen inom Norrland, i fall man på detta sätt särskildt beskattar den kroppsarbetande och fattigaste delen af den norrländska befolkningen — och detta är, enligt min åsigt, denna fläsktull icke värd.

Jag anhåller om bifall till herr Fredholms reservation.

Herr Almén: Jag hade föresatt mig, att icke yttra mig i denna fråga, hvilken är så genomdebatterad, att det bör vara lätt för en hvar att decidera sig, om han skall rösta ja eller nej. Hvad som, oakadt den stora aktning jag hyser för kammarens dyrbara tid, dock föranledt mig att begära ordet äro de upplysningar, hvilka friherre Klinckowström lemnade i sitt anförande, och hvilka jag anser böra bemötas.

I förbigående får jag säga, att det förundrar mig, att han önskar tillsättandet af en komité för att utreda, hvem som betalar tullen, importören eller konsumenten. Han sade ju, att denna fråga var utredd i tidningarna och att han gjort sitt bästa att utreda den. Att han då begär en komité, förefaller mig något oväntadt, helst då jag erinrar mig, att han nyligen förklarar sig hafva utredt frågor, hvilka tvenne komitéer icke gått i land med. Jag hoppas, att han utan någon komité utreder frågan.

Beträffande det andra, han omnämnde, var det egentligen därför jag begärde ordet. Han kallade det nemligen för en olycka det

sätt, hvarpå uppfödande af svin tillgår vid Löfsta och Riddersvik, hvilket sätt, såsom det hittills praktiserats, han benämnde oefferrättligt, och till bevis hvarför han åberopade åtskilliga meddelanden i tidningarna. Men detta var också mycket oväntadt att höra, ty i allmänhet plägar friherre Klinckowström ganska skarpt nagelfara med tidningarna, men denna gången passade det väl att använda hvad de sagt. Emellertid är det rätt beklagligt, att han icke sjelf har bättre reda på saken.

*Höjning af
tullen å fläsk.
(Forts.)*

I förbigående uttalade friherre Klinckowström klander mot öfverståthållareembetet, hvilket ock bevisar hans obekantskap med förhållandena. Det ifrågavarande stället tillhör Stockholms län, och öfverståthållareembetet har dermed intet att skaffa.

Beträffande sjelfva saken får jag säga, att det förvånar mig, att han fäst sig vid tidningarnas uppgifter, hvilka i denna fråga visat sig allt utom sanningsenliga. Med förbigående af en hop småsaker, hvilka jag ej vill relatera, skall jag blott anföra ett enda exempel på huru lättvindigt tidningarna behandlat denna fråga. Man läste en dag om att alla de plakat angående iakttagande af vissa försigtighetsmått, som på medicinalstyrelsens befallning spikats å lämpliga ställen, voro nedrifna. Besigtning hölls på stället, och det upplystes att af 6 plakat, hvilka varit anslagna, funnos 5 kvar, det 6:te var förstördt af regn, och man höll på att renskrifva det för att sedermera anslå detsamma.

För mig var denna tidningsnotis ingalunda oväntad, ty allt hvad jag läst i den vägen synes blott haft till syfte att nedsätta den handtering, som der bedrifves. Icke nog med att man utsprider sanningslösa rykten om sjukdomar, man har äfven velat påstå, att fläsket skulle vara mycket dåligt. Jag har skaffat mig upplysningar från sakkunnigt håll, af personer, hvilkas sanningsenlighet jag icke bör betvifla, och de hafva sagt, att man skickat till Skåne levande svin, hvilka betingat 5 till 7 öre mera pr kilo än det vanliga priset. Skåningarne måtte visst icke förstå sig på svin, efter som de så dyrt betala en så usel vara. Icke nog härmed, man har anförut artiklar ur engelska tidningar, gående ut på att visa, att fläsket vore så dåligt, att det rent af skulle förstöra vår marknad i England. Nu tror jag icke, att en enda fläskbit gått härifrån till England, utan att allt, allt fläsk från Riddersvik hamnat i Tyskland. Jag vet icke om den, som skrifvit från England, haft sig bekant den saken.

Att vidare uppehålla sig härvid tjenar till intet. På mig har allt detta gjort det intryck, att här förefinnes en bestämd och oaf-lätlig sträfvan att utrota denna handtering. Än äro lokalerna osunda, än är det affall och sopor, som icke ens duga till att lägga på åkern. Om man vill fortsätta med den taktiken att medelst origtiga och vilseledande uppgifter söka döda denna handtering, så kan det nog också lyckas till slut.

Att de, som äro ifriga tullvänner, vilja skydda sina näringar, begriper jag. Så gör man i Tyskland, men tyskarne försvara sina

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

produkter, då man hos oss gör allt hvad man kan för att nedsätta, hvad man har att skicka ut. Tack vare de beskyllningar, man framställt mot svenska veterinärer och helsotillståndet hos våra nötkreatur, har förbud utfärdats mot införande till England af svensk lefvande nötboskap. Ett dylikt förbud hotar från Tyskland, men Tyskland lär icke komma att nöja sig med förbud af införsel af *levande* djur, det kommer nog äfven att utsträckas till *köttet* af de slagtade djuren. Om I landtbrukare fån denna olyckan öfver er, skyllen då er sjelfva, skyllen icke på myndigheterna, men tänken er för, innan I nedsätten förhållandena i ett land, som kanske i afseende å ett ändamålsenligt ordnad veterinärväsende har rätt till mera aktning än något annat land. Genom att förderfva utförseln af fläsk skolen I förlora 10 gånger mer än hvad som är att vinna på en förhöjd fläsktull. Nedsätten icke, hvad som icke behöfver klandras, och förderfva icke en för oss välbehöflig marknad. Jag hade trott, att man inom Riksdagen skulle visa så mycken respekt för en för vårt landtbruk mycket viktig fråga, att man gjorde sig noga underrättad om dermed sammanhängande förhållanden, innan man uttalar sitt klander. Jag har sagt min mening efter att hafva varit på platsen, och jag står för mina ord.

Hvartill tjenar det att yttra sig i hufvudfrågan. De, som tro, att vår svinhandterings räddning består i att pina de norrländska arbetarne, de må votera höjda fläsktullar; den, som vill skipa rättvisa, kommer aldrig att sätta tull på fläsk. Jag kommer aldrig att vara med derom.

Herr Wærn: Jag hade knappt tänkt att yttra mig i frågan, men friherre Klinckowström hade så många orättvisa beskyllningar och gjorde så många enligt mitt förmenande alldeles falska slutledningar, att jag icke kunnat underlåta att begära ordet.

Han började med att åter upptaga sitt gamla påstående, att det icke är konsumenten, som betalar tullen på en vara, utan den utländske exportören, och han påstod sig hafva flera gånger segerrikt bevisat detta. Men hvarför då i all världen klandra regeringen för att den icke tillsätter någon komité till utredande af en sak, som friherre Klinckowström flera gånger segerrikt bevisat? Herr Tamm upptog till besvarande, hvad friherre Klinckowström yftrat i detta afseende, och jag hörde då friherre Klinckowström göra den anmärkningen, att det var särskildt om fläsktullen han yttrade sig. Detta gifver mig anledning att litet ingå på förhållandet just med denna fläsktull. Är det nu verkliga så, att, om vi helt och hållet skulle kunna förbjuda införseln eller högst betydligt inverka derpå genom en tullförhöjning, priset på fläsk derigenom skulle nedgå? Skulle denna tullförhöjning kunna hafva en sådan inverkan, att den amerikanske exportören funne sig föranlåten att taga så mycket mindre betaldt för sin vara? Nog hafva vi väl så mycket reda på statistiken öfver vår handel med andra länder och deras med hvarandra,

att vi veta, att icke är det Sverige, som är hufvudimportlandet för det amerikanska fläsket. Det går öfver hela världen, särskildt till alla de nordiska länderna, och huru skulle då denna tullförhöjning kunna förmå amerikanarne att nedsätta fläskpriset? Jag påstår, att den satsen, att den utländske exportören får betala tullen, är just i detta fall mera orimlig än i de flesta andra.

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

Efter den beskyllning, hvilken friherre Klinckowström rigtade mot regeringen, kom han till norrländingarne. Hvarför skulle icke de betala, de hade fått så mycket godt af staten? De hade i all synnerhet fått så mycket jernvägar och hade så rika sågverkspatroner, hvilka borde betala sina arbetare deras ökade lefnadskostnader. Hvad nu angår de anslag, hvilka gifvits till Norrland, hafva de i allmänhet afsett förbättrade kommunikationer och befrämjande af större uppodling af denna provins. Icke har detta skett till förmån för något särskildt inskränkt samhälle, så att man kan säga: »Du skall betala hvad du får.» Jag tror, att det öfriga Sverige ansett det som en pligt och derjemte såsom en stor fördel att få det vidsträckta Norrland uppodladt och förbättradt. Och hvilka äro de, som deraf komma i åtnjutande? Är det de infödda eller de, som komma dit, eller hvilka äro de? Det har varit en stor sak för hela Sverige, och jag hoppas, att hela landet derutaf skall draga nytta.

Sedan kom friherre Klinckowström till jernvägarne i Norrland. Med dessa förhåller det sig emellertid så, att Norrland i många år fick betala i likhet med hela det öfriga Sverige för jernvägsanläggningar i mellersta och södra Sverige. Först sent kom turen till Norrland, och huru? Jo, så, att det skulle betala betydliga summor för att få, hvad södra och mellersta Sverige fått till skänks. Så blef Norrland behandladt i afseende på jernvägsförhållandena, och mig förefaller det, som om man verkligen här icke skulle hafva något att fordra från denna provins.

Derefter kom friherre Klinckowström till de store norrländska sågverksegarne, om hvilka han yttrade, att de voro så rika, så att de gerna kunde betala sina arbetare så mycket mera. Sjelf har jag icke haft förmånen att draga inkomster af skogsaffärer i Norrland, men väl är jag bekant med många, som haft denna fördel, hvarför jag kan säga, hvad som för öfrigt hela världen vet, att den stora förtjenst, som härflyter från denna industri, till största delen beror derpå, att de större sågverksegarne på den tid, då skogarne voro i mycket lågt pris, afslöto särdeles fördelaktiga skogsafverkningskontrakt, gällande för många år. Detta är väl ett temligen allmänt känt faktum. Men huru skulle nu förhållandet blifva, om man kunde tvinga de norrländska sågverksegarne betala sina arbetare så betydligt ökade arbetslöner, att de motsvarade de för arbetarne ökade lefnadskostnaderna, under förmenande att det icke vore mer än billigt, då dessa sågverksegare blifvit så rika? Vill man då, att skogs-handteringen i Norrland skall blifva inskränkt uteslutande till dem, hvilka i forna tider, då skogarne voro billiga, lyckades uppgöra för-

Höjning af
tullen å fläsk.

(Forts.)

delaktiga kontrakt? Har icke en högst betydande del af denna industri uppstått på senare tider, och hvad veta vi om dess inkomster? Här som på andra områden existerar en ganska liflig konkurrens, och i all synnerhet måtte det väl förefalla en hvar orimligt att vilja skada eller fördyra denna näring, hvilken dock hufvudsakligen är den, som skaffar oss medel att betala den stora import, hvilken för oss är oundviklig.

Jag vill nu vända mig mot herr Almqvist. Han sade, att det ej var möjligt att drifva svinafvel i Småland, därför att prisen voro så låga, och att man der väntade förhöjning i prisen, i förhoppning att tullen sattes högre och möjlighet derigenom kunde åstadkommas att täfla med det amerikanska fläsket. Om vi ej kunde göra annat, skulle vi åtminstone lugna oron i denna provins. Det är naturligtvis fullt riktigt och berättigadt, att en hvar talar för sin provins och dess intressen, men någon moderation bör det väl ändå vara. Man gör det, emedan man bäst känner förhållandena der och tydligt inser nyttan af det ena eller andra. Men om det går derhän, att vi förorda, hvad som kan vara bra för *en* provins på bekostnad af en annan, och det ganska dryg sådan, inträder ett bellum omnium inter omnes — ett ömsesidigt krig, som icke kan vara nyttigt. Vi äro alla hela svenska folkets representanter, ej representanter för olika provinser af Sverige. Att den ena skulle lefva på den andras bekostnad, vore förderfligt. Men låtom oss antaga, att det gälde att taga hänsyn till en eller annan provins. Af de tabeller, herr Fredholm uppgjort från officiella uppgifter, framgår, att till Norrland införts fläsk — enligt det sista medeltalet — af årligen 4,267 ton, men till det öfriga Sverige 1,060 ton. Nu vill man lugna oron i en provins af mellersta Sverige. Man kan väl då ej komma längre, än att all import af amerikanskt fläsk upphörde till mellersta och södra Sverige och blott egde rum till Norrland, som, efter hvad så många talare sagt och som är riktigt, ej kan undvara det. Följden blef då, att för att en provins möjligen skulle få den fördel, som kan vinnas genom fördyrande af 1,060 ton, skulle en annan få betala fördyrandet af 4,267 ton, d. v. s. att för hvarje 25 öre, som kunde tillkomma Småland, skulle Norrland betala en krona. Är ej, detta en lokalpatriotism, som blir orättvis? Talaren slutade med att om man ej kunde göra annat, skulle man åtminstone lugna farhågorna. Men är det något att sätta mot hvarandra: att lugna farhågorna å ena sidan och å den andra den kånbara förlust, som uppstår genom flera hundra tusen kronors beskattning. Ligger ej häri en lokalpatriotism, som går öfver alla rimliga gränser?

Jag skall ej längre upptaga kammarens tid, utan yrkar bifall till reservationen.

Herr Fagerholm: Jag har begärt ordet endast för att infria ett i hemorten gifvit löfte att meddela denna kammare landtbrukarnes tankar i frågan. Då skall jag med detsamma säga äfven mina,

och dessa äro, att af fläsktullen kan man icke beräkna några större inkomster efter 20 öre, ty minskningen i importen blir i proportion derefter. Dessutom vill jag äfven nämna, att jernvägsfrakten från sydliga Sverige till Norrland spelar en ganska stor rol. Frakten å mindre partier kostar 5 öre pr kg. på 1,000 km. Det är ett ganska väsentligt afbräck, då man vet, att frakt å amerikanskt fläsk från Chicago till Göteborg, Stockholm eller Sundsvall är betydligt lägre än för svenskt från Småland till Norrland.

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

Behandlingsättet af det amerikanska fläsket är följande. För att blifva hållbarare och fastare uppvarmes och pressas fläsket. Göra vi detsamma med vårt svenska, är det naturligt, att vi kunna få precis lika fläsk i Sverige som i Amerika. Som en hvar vet, bestå de norrländska skogsarbetarne nästan till hälften af smålänningar. När dessa resa dit upp, ha de fläsk med sig och förtära det der uppe. Dessutom skickas stora quantiteter svenskt fläsk upp till Norrland, och der kunna de lefva och föda sig på detta svenska fläsk lika bra som norrlänningarne på det amerikanska. En föregående talare sade, att de protektionistiska tidningarna förderfvade vår marknad. Men 1894 eller 1893 sade han sjelf i Riksdagen, att det svenska fläsket innehöll mer trikiner än det amerikanska. Då begick han samma fel. Jag har intet mer att tillägga, utan instämmer i utskottets förslag.

Friherre Klinckowström: Jag ber om ursäkt för att jag ännu en gång besvärar med ett yttrande, men här har marscherat upp hela det tunga artilleriet af Norrlands frihandlare och velat, om de kunnat — hvilket jag hoppas skall vara omöjligt — bryta sönder bevillningsutskottets förslag i dessa punkter, hvarför jag anser det för mig vara en moralisk pligt att söka, så godt jag förmår, besvara dessa herrars *fraser*. Det talas om, att i Kina är kejsaren så förnäm, att när han var omyndig och hade gjort något ondt, fick man ej slå honom, utan det fanns en stryckkarl, som skulle mottaga korraktionen. Jag spelar samma rol inför det protektionistiska partiet, och jag gör det med glädje, ty jag har en bred rygg att mottaga de slag, frihandlarne möjligen kunna utdela åt mig, och som i rikt mått skett under dagens diskussion.

Hvad nu beträffar de frihandlare, som talat mot ökning af fläsktullen, sedan jag uppträdde, ha vi först herr Ölander — naturligtvis norrlänning. Han säger, att tullen å fläsk ej har den ringaste betydelse för svinafveln. Deri har han fullkomligt rätt, ty det bidrager icke i stor skala, men dock såsom en binäring till landtbruket, hvilket är högst nödvändigt. Och jag kan försäkra herrarne, att jag har sjelf försökt det på det samvetsgrannaste sätt. Jag har från England införskrifvit Yorkshiresvin, som till den grad skilja sig från våra gamla svenska, att det är som natt och dag. De äro snygga, lättfödda och lättgödda, och de hafva redan efter 10 månader den högsta vikt, som slagterierna vilja hafva. Jag skall vidare,

*Höjning af
tullen å fläsk.*

(Forts.)

när jag kommer till herr Almén, yttra mig något om Löfsta och Riddersvik. Herr Ölander sade äfven, om jag rätt uppfattade honom, att den fattigaste befolkningen i Norrland betalar större delen af fläsktullen. Det är, såsom jag nyss nämnde, en fras, som tillhör frihandlarnes evangeliiböcker. Jag har sökt bevisa, att det ej är vi, som få betala denna tull. Men nu måste jag komma in på en af herr Alméns anmärkningar, som äfven gjorts af en annan norrlandsfrihandlare. De säga, att när friherre Klinckowström lyckats till full evidens bevisa denna sin sats, hvad behöfs det då någon regeringskomité i frågan? Dessa herrar måste hafva på skämt sagt detta, ty på allvar är det omöjligt. De hafva för mycket förstånd — åtminstone tilldelar jag dem denna goda Guds gåfva — för att de skulle kunna tro, att en enskild riksdagsman, han må bevisa hvad som helst, kan i någon mån uppväga en kongl. komité, i synnerhet i denna kammare, der royautén varit till sista datum i så stor majoritet adorerad. En kongl. komité, med de bevismedel, den kan förskaffa sig från alla jordens delar, har en pondus, som jag modestement erkänner mig ej i någon mån besitta. Herr Ölander gaf oss en sorglig beskrifning på norrlandsarbetarnes mödosamma lif och dåliga bostäder tidtals under bar himmel i skogarne. Det är sant. Han, som är från Norrland, bör känna det bättre än jag. Men jag känner det tillräckligt bra af de upplysningar, som lemnats af tidningar, hvilka jag i mångt och mycket — det erkänner jag högt — respekterar såsom en tredje statsmagt. Ty numera äro tidningarna det. Och att yttra sig så litet rekommenderande för dem, som herr Almén gjort, det är, lindrigast sagdt, oförsigtigt. Det var en gång ett statsråd, högstsaligt i åminnelse, som ansåg sig så säker på sin taburett, att han här i kammaren sade, att han aldrig läste tidningar. Men icke många månader derefter var han skild från sin statsrådsbefattning. Jag vet nu ej, om herr Almén är förtroendemän, men jag tror, att han kan lugnt sitta qvar, der han sitter, fast han ringaktar tidningarna, hvilka jag i mångt och mycket anser vara en välgerning för hela samhället. — Ja, jag hade gjort några anteckningar här, men jag skrifver så dåligt med högra handen, att jag ej kan läsa dem sjelf. Således slipper herr Ölander lindrigt undan.

Nu till herr Tamm! Jag har alltid ansett honom för en utmärkt man på förståndets vägnar, för att nu ej tala om annat. Men jag bekänner, att det anförande, han nyss hade rörande fläsktullen, nedsatte i min opinion hans förståndsförmögenheter betydligt. Han säger neuligen, att priset på vårt fläsk beror på världsmarknadens fläskpris. Han måtte icke riktigt i detalj studerat denna fråga, hvilket jag gjort. Han är sysselsatt med så mycket differenta frågor i humanitetens tjänst m. m., att han säkert ej haft tid att i detalj sätta sig in i denna. Och jag skulle därför rekommendera honom, om han har någon ledighet efter middagen och kaffekoppen och kanske absinthen, att läsa »Deutsche Handelsarchiv,

Zeitschrift für Handel und Gewerbe, utgifvet i Preussiska »Reichsamt des Innern», som officiellt gifves ut i Berlin och innehåller så många upplysningar i frågan, att jag hoppas, att han efter genomläsningen af en eller annan årgång skall blifva en fullödig protektionist och således bli återvald för Uplands län i stället för att nu sitta längst bort i hörnet vid kammarens ingångar. Herr Tamm säger, att vi ej kunna producera amerikanskt fläsk. En talare, som har speciell kännedom i frågan, har upplyst, huru amerikanskt fläsk tillredes i Chicago, som är den förnämsta exportorten för detta fläsk, och han tviflar ej på att vi skulle kunna komma derhän. Jag har sjelf ej stor svinafvel, men dock några hundra svin — på *fyra* ben nemligen — och kan intyga, att det är ett i alla hänseenden mycket helsosammare och mera fetthaltigt fläsk, som lemnas af den nya rasen, införd från England till Sverige, som utbredt sig till en stor del af mellersta Sverige. Den har en ofantligt mycket större fetthalt än de svenska svinen och kan snart nog täfla med det amerikanska fläsket, som befritt kostar pr kg. dubbelt mot nuvarande pris på äfven det bästa svenska fläsk. Om nu den orimliga händelse skulle inträffa — jag befarar det ej i denna kammare, men frågan kommer under gemensam votering — att denna ökning af fläsktullen fölle i Riksdagen, skulle jag på det djupaste beklaga det — icke för min skull, ty jag har rygg att draga mig fram ändå såsom jordbrukare, men för den stora allmänhet, som idkar svinuppfödning och hvarom jag förut talat. Äfven af de större egendomarna skulle många nedläggga sina dyrbara inrättningar för svinafveln, när man kunde motse förlust och ej vinst.

Man talar så mycket om de norrländska arbetarne och deras dryga utgifter. Jag har äfven nyss talat om dessa arbetare och är öfvertygad om, att ville de rika norrländska patronerna och träbolagen verkligen sina arbetares väl, skulle det kunna ske på ett ofantligt mycket mera tillfredsställande sätt än genom att motsätta sig fläsktullen. Det är ett sätt, som jag äfven här flera gånger framställt och som jag vidhåller, ty jag har erfarenhet derom. Det enda sättet att låta arbetarne vederfaras rättvisa och att skilja den stora arbetarefrågan från socialismen är att låta arbetarne få andel i arbetsvinsten jemte kapitalisten eller arbetsgifvaren. Denna fråga har en så djup och stor betydelse i hela den civiliserade världen, den har blifvit tillämpad i 100-tals fabriker och inrättningar af alla slag i Europa, sedermera i Amerika, Frankrike, England, Tyskland, Italien m. m., så att det fins ej tvifvel derom, att denna åsigt är den enda rätta, rättvisa och billiga för arbetaren. I jemförelse härmed är tullfrågan en bagatell. Jag har sjelf tillämpat det, och icke blott ha arbetarne utom stat och lön fått sin goda vinst på denna åsigts etablerande, utan äfven jag har fått vinst deraf, att arbetarne ha med dubbelt större intelligens och nit öfvervakat mina rättigheter i de afseenden, der de visste, att de voro delegare, och sedan jag delat ut åt arbetarne deras del i vinsten, har jag sjelf haft större inkom-

*Höjning af
tullen å fläsk.
(Forts.)*

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

ster i dessa afseenden, än jag haft förut. Herr Tamm har kommit vilse i de norrländska skogarna i taktiskt och strategiskt hänseende. Jag kan försäkra, att den skogssköfving, som beröfvar Norrland dess skogar, är en välsignad sak för våra fiender. Intet annat! Jag tror mig förstå de militära frågorna bättre än han, ty jag har i trettio år tjenstgjort i svenska armén och mycket studerat militära frågor. Skola vi en gång segerrikt försvara Norrland mot påträngande fiender, kan det aldrig ske på annat sätt, än att vi låta skogarne vara i fred, men ingalunda genom att med nedhuggning af skogarne jemna vägen för fienden till Norge.

Herr Almén har klandrat mig för att jag tog mig friheten att skylla på öfverståthållarembetet i Stockholm för den inrättning, som blifvit etablerad vid Riddersvik och Löfsta. Jag tror, att han dervid skjutit öfver målet, ty säkert är, att det är Stockholms magistrat, som lyder under öfverståthållarembetet, som gjort upp kontrakt först med renhållningsbolaget, hvilket sedermera öfverlåtit det på ett särskildt Löfsta- och Riddersviksbolag för att på ett fördelaktigt sätt tillgodogöra sig den spillning, som måste bortföras från hufvudstaden. Men detta bolag förtjenar ingalunda de goda vitsord, generaldirektören och chefen för medicinalstyrelsen behagat lemna det. Äfven andra än han har sett, huru der tillgår, och om jag vore nog värdig att någon gång få se honom som gäst på mitt landt-gods, skulle jag visa honom, huru svinafvel skulle gå till för att vara helsosam för menskligheten. Derefter skulle vi besöka Löfsta, der det är skändligt — det står jag för — huru de behandla djuren och söka utkolportera ett ohelsosamt fläsk. Det är riktigt skamligt!

Slutligen har herr Wærn, en af de största koryféerna af frihandlarnes fätal i denna kammare, talat om att en regeringskomité vore onödig, då friherre Klinckowström bevisat, att tullen å de varor, som i Sverige konsumeras, betalas af dem, som skicka varorna på oss. Jag har redan besvarat detta. Han önskar — och det kan jag förstå, ty han är för det första göteborgare och för det andra vald till ledamot från samma stad — att vi skola fortfara med skogssköfvingen. Men jag har suttit för några år sedan i ett tillfälligt utskott — ty högre kommer jag ej såsom förtroendemän i denna kammare — jemte en af de personer, som kanske närmast känner Norrland, nemligen numera generaldirektören och chefen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen Berg, och de upplysningar, vi fingo der, oaktadt der sutto 2 eller 3 träpatroner (så att vi kommo i minoriteten), voro af den ruskiga beskaffenhet, att det förvånar mig, att regeringen ej tagit strängt i tu med att rädda hemmansegarne i Norrland. Ty de äro, tack vare bolagen och träpatronerna, snart sagdt gjorda till hvita slafvar, hafva sålt sina hemman och sitta der som arrendatorer eller undantagsmän; och hemmanen gå till bolagen i 100-tals antal i hela Norrland. Och de, som ega bolagen, sitta i England och fråga ej det minsta efter den norrländska befolkningens eländiga tillstånd till följd af dessa inköp. Jag kommer

i denna fråga igen till tidningarna, och det med skäl. För några år sedan sände en tidning här, Aftonbladet, ett särskildt ombud, som reste i Norrland från socken till socken, och denne har uttalat sina reseintryck rörande just skogssköfvingen och inköpet af hemmanen till bolagen. Och hans berättelse, som jag har all anledning tro vara sann, fastän herr Almén ej bryr sig om den, har visat, att det är hög tid, såvida den sjelfständige bonden i Norrland skall räddas från förderf. — Vidare talade herr Wærn mycket rapsodiskt om jernvägarne, att det var mycket sent Norrland fick dem. Ja, därför att det är en utgift som staten underkastat sig och som är ganska onerös och utan den minsta lilla reveny, om man jemför den med de ofantliga kostnader, som därför utbetalats. Derför tvekade man länge; men det var naturligtvis en bytesfråga, som skulle regleras, och så fingo de sina jernvägar. Dock blefvo de ej derigenom nöjda. Det föreligger motion om att föra fram jernvägen ända till Haparanda; och det är två reservanter i denna kammare, herr Reuterswärd och jag, som gifvit anledning till att ej mera några stambanor i Norrland få anläggas, förrän Riksdagen på förhand tillfrågats derom. Och väl var verkligen det. Träpatronernas förtjenst har också rapsodiskt blifvit berörd af herr Wærn, men han kan icke neka, att på få händer samlats millioner till följd af skogssköfvingen eller skogsnäringen eller skogsindustrin, såsom han så vackert behagat titulera denna handel. Han är sjelf göteborgare och vald för Norrland samt bör känna till det der. . . . (Jaså, ja då borde han vara det.) Herr Wærn säger, att det att betala arbetarne i Norrland bättre vore orimligt. Nej, det är ej orimligt; det är både nödigt och nyttigt och vore intet annat än en rättvisa åt de arbetare, som för en ringa dagspenning och kroppslidande och umbäranden rigta bolagen med millioner. Och det kunde de mycket väl. Jag tycker, att det är synd om arbetaren, men jag vill, att hans ersättning för sin stora möda skall komma från det rätta hållet och ej från hela Sverige. Skall en stor landtmannanäring, som är allmänt spridd i landet, förstöras och störtas blott för att lösa arbetare i Norrland skola förtjena in millioner till trämillionärer?!

Jag uppträder nu ej mera, äfven om jag blir attackerad. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Per Johan: Då föreliggande fråga varit före och debatterats många gånger och grundligt, vill jag nu inskränka mig till att endast yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Friherre Alströmer: Jag skall icke länge uppehålla diskussionen; men då jag har den äran att representera samma län som den siste talaren, ber äfven jag att få konstatera, att inom detta län svinuppfödning utgör de små jordbrukarnes förnämsta näringsfång och ett nödvändigt vilkor för deras existens. Försäljningen af fläsk

*Höjning af
tullen å fläsk.*
(Forts.)

Höjning af
tullen å fläsk.
(Forts.)

är enda möjligheten för de små jordbrukarne på många orter i vårt land att, såsom en ärad ledamot af bevillningsutskottet redan påpekat, skaffa sig medel till betalning af arrenden, skatter och räntor; och sådant är förhållandet särskildt i Elfsborgs län. När nu fläsket står så lågt i pris, att det icke utan förlust kan till detta pris produceras, är det gifvet, att i synnerhet dessa mindre hemmansägare och småbrukare med stort bekymmer skola se ett sådant förhållande och med oro afvakta Riksdagens beslut i denna fråga.

Här har talats så mycket om de norrländske arbetarne, och man har sagt, att om tullen höjes med tio öre per kilogram, skall fläskpriset komma att ställa sig för dem lika mycket högre och att, för sådant fall, det skulle blifva nödvändigt att höja deras aflöning. Jag vet visserligen icke, huru mycket fläsk en norrländsk arbetare kan konsumera, men om jag också antager, att han skulle kunna förtära ett halft kilogram om dagen, så skulle den nu föreslagna tullförhöjningen icke komma att öka hans dagliga utgifter med mer än 5 öre, och säkert är, att de redan förut förekommande fluktuationerna i fläskpriset inverkat minst lika mycket på vexlingarne i hans dagliga utgifter.

Då man från frihandelshåll alltid kallar de norrländske arbetarne de *fattige* arbetarne, skall jag be att till herrar frihandlares behjertande få hemställa, huruvida icke de små jordbrukarne, torparne och backstugusittarne, som, för att skaffa sig medel till sina oundgängligaste lefnadsbehof och nödvändigaste utgifter, uppföda svin, med större skäl kunna kallas fattiga arbetare, då de icke ens hafva råd att äta af det fläsk, som de sjelfva producera.

Jag känner dessa förhållanden mycket väl; ty jag har att göra med ett hundral sådana små jordbrukare, som på hela året icke hafva råd att hafva en fläskbit på sitt bord, under det att den norrländske arbetaren, som förtjenar en i allmänhet mycket stor dagspenning, dagligen njuter af sitt amerikanska fläsk.

Till följd af det nu orimligt låga fläskpriset måste de små svinuppfödarne i mellersta och södra delarne af vårt land föda upp två svin för att få samma inkomst, som de förut erhöllo af *ett* svin, men de hafva i de flesta fall ändå icke råd att sjelfva förtära något deraf. Mine herrar! Jag vågar påstå, att de äro fattigare än de norrländske arbetarne.

Här har äfven talats om den oro, den fruktan, som den norrländske arbetaren hyser med afseende på det beslut, som Riksdagen kommer att fatta. Jag tror, i likhet med en föregående ärad talare, att de förhoppningar, som från andra håll nu ställas på Riksdagen derom, att en rättvis tull å fläsk måtte beslutas, äro lika behjertansvärda.

Jag vill icke tvista om, huruvida i vårt land skall kunna åstadkommas ett för de norrländske arbetarne smakligt fläsk; men jag tror för min ringa del, att om det lönade sig att här i landet göda svin så, att de blefve lika feta som de amerikanska, och att med

afseende på saltningen och fläskets beredning i öfrigt vidtaga därför nödiga åtgärder, så skulle också här kunna åstadkommas ett fläsk lika näringsrikt som det amerikanska, och som de norrländske arbetarne så småningom skulle vänja sig att äta med lika god smak.

*Höjning af
tullen å fläsk.
(Forts.)*

Jag skulle kunna hafva mera att anföra till bemötande af det, som här yttrats af motståndarne till fläsktullen, men då tiden är så långt framskriden, ber jag endast att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterswärd: Jag fruktar, att man af denna fråga gjort ett långt större nummer, än den verkligen förtjenar. Man har här upprifvit den gamla tullstriden, och frihandlarne hafva sökt öfvertyga protektionisterna, att deras system är origtigt, liksom protektionisterna gjort enahanda försök gent emot frihandlarne. Jag tror för min del, att frågan icke är förtjent af så mycken uppmärksamhet. Men den är dock en partifråga i så måtto, att den tillhör det system, som valdes, när vi öfvergingo från frihandel till protektionism. Bevillningsutskottet har nu föreslagit återinförande af samma tullsats, som till en början åsattes såväl det rökta som det salta fläsket, och, enligt min mening, är det icke mer än en skyldig gård af rättvisa, att fläsktullen, som följt spanmålstullen åt, må, när nu den senare blifvit så betydligt höjd, återföras till samma belopp, som åsattes 1888. Ett faktum är i alla händelser, efter hvad erfarenheten visat, att den tullsats, som då bestämdes, var väl afvägd och icke för hög, och vid sådant förhållande anser jag mig med godt samvete kunna rösta för bevillningsutskottets ifrågasvarande betänkande.

Herr Anderson, Albert: Jag skall icke tillåta mig att i denna diskussion uppträda på ett sådant sätt, som friherre Klinckowström funnit anständigheten medgifva. Jag fruktar, att, om hvarje talare yttrade sig i samma stil som han, kammaren skulle förlora sin värdighet och talaren kanske understundom komma i kollision med grundlagens stadganden. Hvad jag nu vill säga är, att år 1888, då den högre tullen, om hvars införande nu är fråga, antogs, var införseln af fläsk större än utförseln. Och jag fann ganska naturligt, just ur protektionistisk synpunkt, att denna högre tull då önskadades, därför att *då* kunde densamma verka prisförhöjning å vårt svenska fläsk. Men situationen är helt annan nu. Nu är utförseln större än införseln, och följaktligen kan, såsom jag och flere talare med mig förut hafva visat, en tullförhöjning icke medföra en förhöjning af priset å det svenska fläsket.

Herr Sandberg: Riksdagens beslut om skyddstullar synes mig lemna icke så litet öfrigt att önska i fråga om kouseqvens. Den ena näringen skyddas, den andra icke. Åt den ena näringen gifves högre skydd, än nödigt är, åt den andra för litet. Hvad nu föredragna fråga angår, så borde det icke kunna bestridas, att fläsk-

Höjning af tullen å fläsk.
(Forts.)

priset redan länge varit ruinerande för producenterna, och då så är, skulle jag för min del helst hafva önskat högre tullsatser, än utskottet föreslagit, men då jag icke för närvarande kan hoppas på framgång härutinnan, måste jag nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Cederberg: Jag ber den ärade talaren på elfsborgsbänken liksom kammaren om ursäkt för att det yttras ännu några ord från ännu en bland dem, som hafva sin plats på bänken längst bort vid salens dörr. Jag ämnar icke vända mig mot hvad friherre Klinckowström i detalj yttrat, endast mot den synpunkt, som utgjorde totalinnehållet i hans föredrag. Mig påminner denna om en anekdot, som jag ber att helt kort få referera. Man berättar, huruledes två personer disputerade om huruvida det borde heta »skära till» eller »klippa till» en rock. Den ene yttrade: Alla menniskor säga: »skära till en rock». Det var således en majoritetens representant denne. Den andre svarade: »Ja, men ni måste erkänna, att ni begagnar ju alltid sax, med hvilken ni klipper, ej skär, och följaktligen bör det heta klippa till en rock, och om jag så skulle stå alldeles ensam, säger jag ändock klippa till en rock». Denne var således en minoritetens representant. Men majoritetens representant var den starkare, och när skälen icke längre räckte, berättas, huruledes han tryckte den andre, minoritetens representant, under vattnet och med ett segerstolt löje, som vi i dag sett upprepas från talarstolen, yttrade: »säg nu också 'klippa', om du kan.» Ja, sådan är nu ställningen i tullfrågan mellan majoriteten och minoriteten. Men historien säger vidare, att den under vattnet tryckte dock kunde höja upp sin arm och göra ett tecken med handen, härmande en klippning, dermed tillkännagifvande, att han vidhöll sin åsigt. Ännu är kanske icke tiden inne för minoriteten inom denna kammarare att göra *sitt* tecken, men den tiden skall komma, när majoriteten har hunnit drifva igenom flera beslut af den natur, hvarom nu är fråga. Jag yrkar bifall till reservationen.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i de nu föredragna punkterna hemställt samt vidare på bifall till herr Fredholms vid dessa punkter afgifna reservation, och förklarade sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Reuterswärd* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad bevillningsutskottet hemställt i punkterna 3 och 4 af sitt betänkande n:o 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Fredholms vid dessa punkter afgifna reservation, att Riksdagen, med afslag å hvad utskottet i föreliggande punkter 3 och 4 hemställt, måtte bibehålla tullen å fläsk, såväl rökt som andra slag, vid nu fastställda belopp, eller 25 öre per kg. för det förra och 10 öre per kg. för det senare.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—99;

Nej—34.

Punkterna 5 och 6.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 7 och 8.

*Ifrågasatt
tull å potatis.*

Herr af Burén: Förliden lördag kämpade jag för det svagare jordbrukets potatisodling. Jag nödgas nu å nyo upptaga denna strid, och det beror på Eder, mina herrar, huruvida jag äfven i dag skall förlora densamma. Utskottet har öfvergifvit den ståndpunkt, som det förra året intog i denna fråga, och har nu använt *frihandlarnes argument* för att afslå den motion, som har väckts om höjning af tullsatsen å ifrågavarande artikel, och detta har jag icke kunnat vara med om, utan har nödgats att äfven i denna fråga reservera mig. Det säges, att tullsatsen icke betyder något, och såsom bevis därför anföres, att produktionen inom landet är mycket stor och att både importen och exporten är mycket liten. Här gäller dock icke endast detta. Här gäller ett vida större intresse, nemligen att få bort det missnöje och den missbelåtenhet, som gör sig gällande hos den mindre jordbrukaren, som icke har någon brödsäd, men en eller annan tunna potatis att afyttra, en missbelåtenhet, som våra motståndare hafva i tal och skrift gjort till ett stort nummer, och som kan blifva ödesdiger för det system, som jag älskar och som jag tillhör, en missbelåtenhet, som tagit sig uttryck i frågor sådana som den, då torparen frågar sin husbonde, »hvarför skola vi icke få skydd för den potatis, som vi hafva att aflåta, då ni fått skydd för den brödsäd, ni får sälja». Det hjälper icke, att det svaras honom, att denna tull ingenting betyder, ty han har af våra motståndare fått klart för sig, att varans värde stiger med tullens belopp. Det är i systemets eget intresse, som jag anser det vara af vigt att bevilja denna obetydliga tull, som jag tagit mig friheten föreslå, och till hvilken jag, herr talman, anhåller att få yrka bifall.

Friherre Klinckowström: Jag vet ganska väl, att opinionen hos kammarens majoritet är, att denna tull icke bör åsättas. Jag

*Ifrågasatt
tull å potatis.
(Forts.)*

skall heller icke besvära kammaren med någon votering i frågan, men deremot får kammaren benäget ursäkt mig, om jag begär rättighet att under några minuter få hålla liktal öfver min motion.

Hvad beträffar sjelfva artikeln potatis, veta vi litet hvar, som lefva på landet, att det icke finnes någon näring i Sverige, som är så utbredd öfver hela landet som potatisodling, och det finnes ingen näring, hvilken de mindre bemedlade klasserna så talrikt sysselsätta sig med som denna. Sättet, hvarpå potatisen odlas och skördas, gifver svaret på frågan om anledningen härtill: potatisen behöfver hvarken dyrbara maskiner eller dragare för att odlas och torgföras till försäljning. Man säger, att man genom den ifrågasatta tullen skulle fördyra potatisen för konsumenterna, men, mina herrar, det är icke sant, ty större delen af svenska folket odlar verkligan sjelf potatis, det går så långt ned som till statkarlar, torpare och arbetare i allmänhet. Det är derjemte dessa enkla menniskor, som få mycket mera potatis genom sin odling, än de sjelfva kunna äta upp, och derfor hafva de den till försäljning. Jag har kanske den största erfarenheten i kammaren om, hvad potatisen inbringar i hufvudstaden, ty jag skickar från början af juli till slutet af oktober hit till staden dagligen åtskilliga tunnor till försäljning. Det gick så långt, att den 23 augusti förra året fick jag för en ganska betydlig kvantitet 1 krona 48 öre tunnan, och det begriper hvar och en, som något sysselsatt sig med denna näring, att för det priset är det faktiskt omöjligt att odla potatis. Både förut och efteråt steg priset till 2 à 3 kronor per tunna, men vinterpotatisen, den s. k. magnum bonum, kunde vi icke få upp till mer än 4 kronor och 4 kronor 50 öre, och äfven detta pris är verkligan icke tillräckligt. 50 öre per tunna i tull, det är i det hela en obetydlighet. Nu säger man, att potatisodlingen går ju ändå, den har ökat sig från 1890, då den uppgick till 12 millioner hektoliter, till 1894, det sista år, som statistiken omfattar, då den är upptagen till 15,888,000 hektoliter. En hektoliter är, som herrarne litet hvar veta, lika med 38 $\frac{1}{4}$ kanna, det är således något öfver en half tunna.

Man säger, att det finnes icke tull på potatis i allmänhet i det civiliserade Europa. Men deri har man orätt: det finnes icke mycken tull på potatis, och det finnes ej många länder, som hafva den, men jag har antecknat här, efter officiella upplysningar, att det är fyra länder, som hafva tull på potatis, deribland Ryssland, som dock endast har tull på så kalladt potatismjöl. Jag vill också nämna åtskilliga siffror, som äro märkliga och visa, hvad vi hafva att frukta af det tyska riket i detta fall. Hela jordens potatisproduktion 1889 var 90,503 millioner kilogram, och häraf producerade tyska riket ensamt 26,604 millioner kilogram, således nära en tredjedel af hela jordens produktion. De länder, som derefter producera mest, äro Ryssland och Polen med 14 milliarder och några hundra millioner kilogram,

Österrike med 12,888 millioner kilogram och sedan Frankrike med 10,700 millioner kilogram. Alla öfriga länder inom hela världen producera tillsammans icke ens så mycket som tyska riket, nemligen 26,272 millioner kilogram. Faran för oss att omgifvas af de två länder, som producera den mesta potatis i hela världen, och tillsammans nära nog hälften af all världens potatis, är naturligen stor. Det är dessa länder, som kasta på oss sin potatis redan från den tidiga våren. Tyskland har sin potatis färdig fjorton dagar tidigare, än vi svenskar kunna producera den, och deras potatis går i barlast med de handelsfartyg, som hafva aflastat sina dyrbara varor i de preussiska kuststäderna. Potatisen skottas ned i fartygens lastrum och kommer sålunda för billigaste pris hit på marknaden och trycker ned vår potatis på det orimligaste sätt. Jag skulle här kunna ingå i åtskilliga detaljer, som visa, huru dessa importörer behandla vår marknad och göra det till en tvingande nödvändighet för de försäljare, som finnas öfverallt på torgen, att ovilkorligen taga deras potatis, om ock motvilligt. Men det blefve för vidlyftigt i denna sena stund. Säkert är, att det vore ett korrektiv, som öfverallt i hela Sverige skulle helsas med glädje, om äfven den låga tullen af 50 öre blefve satt på denna vara.

Att icke bevillningsutskottet velat ens besvara min fråga om en dubbel tull på denna vara, med särskild tullsats för den tidiga våren och sommaren, hvilken tullsats då blott skulle gälla den tidiga potatisen, som bestämdt är en mycket stor och verklig lyxvara här i hufvudstaden, det förvånar mig. Om bevillningsutskottet tror, att det ej finnes i det öfriga Europa flera tullar å samma vara under olika delar af året, så bedrager sig utskottet storligen, ty det finnes verkligen sådana, särskildt i följd af tulltraktater, hvarigenom två å tre tullar satts på samma vara. Det borde således icke vara något hinder för att här åsätta olika tullar. Men säkert är, att utskottet varit skyldigt att besvara denna min fråga om den tidiga potatisen.

Jag vet mycket väl, att denna tullfråga röner icke någon framgång här i kammaren, och jag skall icke begära votering, men jag har ansett mig skyldig att, så godt jag kunnat, försvara min motion.

Herr Philipson: På grund af de skäl, hvilka finnas anförda i bevillningsutskottets nu föreliggande betänkande, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jemlikt de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande två punkter hemställt samt vidare derpå, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla herrar af Buréns och Söderbergs vid dessa punkter afgifna reservation; och förklarade herr talmannen sig finna

den förra propositionen, som förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Nyström, Thomas*, begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad bevillningsutskottet hemställt i punkterna 7 och 8 af sitt betänkande n:o 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles herrar af Buréns och Söderbergs vid dessa punkter afgifna reservation.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 25.

Om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 6 och 7 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 32, i anledning af väckt motion om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.

Herr Rodhe: Jag har redan förut både i Riksdagen och i kyrkomötet uttalat mig rörande den föreliggande frågan, och hvad jag har att säga, blir sålunda i hufvudsak ett uppreparande af hvad jag då andragit och som gått ut på afstyrkande af ett förslag, sådant som det nu föreliggande. Jag har mycket svårt att förstå, att ett sådant förslag kunnat vinna understöd af så många, som dock icke sakna intresse för kyrka och kristendom. Jag fruktar, att äfven här yttrar sig den språkets magt öfver tanken, som så ofta är att iakttaga, jag fruktar, att det är det missförstådda ordet *frihet*, det falska frihetsbegreppet, som förvillat dem och kommit dem att förbise, att förslaget innebär ett misskännande af kristendomen såsom den absoluta religionen, såsom den religion, hvilken hvar och en oundgängligen behöfver för att kunna fylla sin bestämmelse, och att förbise, att ett antagande af förslaget skulle innebära ett legaliserande af hedendomen i det kristliga samhället. Utskottet har sagt, att det kan inträffa, att flera, som önska utträda

ur den svenska kyrkan, icke kunna finna sitt samvete tillfredsstäldt af att sluta sig till något af de bestående, af staten erkända religionssamfundet. Men, mine herrar, hvad är detta för ett samvete, är det icke ett vilseförddt, ett irrande samvete? Och för ett sådant skulle man göra eftergifter till den grad, att man skulle uppoffra samhällets karakter af att vara ett kristet samhälle!

Utskottet säger vidare, att det är till kyrkans skada, att sådana personer hållas kvar inom kyrkans område, som förkasta dess lära. Ja, det kan hända, att den skada, de vålla, är större, om de hållas kvar inom kyrkan, än om de släppas ut. Men jag frågar: är det icke kyrkan mera värdigt, är det icke mera öfverensstämmande med den kärlek, som är kyrkans högsta lag, att den hellre lider den skadan och söker hålla dem kvar och sålunda om möjligt hindra dem från att rusa åstad in i hedendomens mörka natt? Men de rusa åstad i alla fall, säger man. Ja, det kan hända, att de göra det, men det kan också hända, att de låta hejda, sig, det kan hända, att de vakna till besinning, det kan hända att deras förvillelse blir häfd, och då skola de sjelfva inse, att det varit en välsignelse för dem, att icke det band blifvit slitet, som knutit dem till de kyrkliga anstalterna. Jag ber att få betona, att det är endast om ett sådant band det här är fråga, det band, som knyter till den yttre kristliga anstalten; det är sålunda icke fråga om religionstväng, icke fråga om att tvinga någon att antaga den eller den religiösa uppfattningen. Ett sådant tvång är visserligen oberättigadt; man kan icke heller tvinga någon till att blifva religiös i den eller den riktningen. Men att tvinga någon att böja sig under yttre ordning och anstalter, det är ett tvång, som kan vara nyttigt och helsosamt. Man har sagt, att det skulle vara blott att draga ut konsekvenserna af den åskådning, som gifvit sig uttryck i dissenterlagen, att nu bifalla den väckta motionen. Det är alldeles origtigt. Dissenterlagen hvilat helt och hållet på den förutsättningen, att den kristna religionen skall vara den ensam herskande; endast åt mosaismen, såsom en för kristendomen förberedande religion, äro vissa medgifvanden gjorda. Det är också på grund af denna förutsättning, som man stadgat i 7 § af lagen, att alla barn inom landet skola erhålla undervisning i kristendomskunskap. Huru vill man upprätthålla ett sådant stadgande, om man tillåter personer att utträda ur kyrkan utan att uppgifva något kristet samfund, hvartill de ämna öfvergå? Men släpper man efter denna föreskrift, ja, huru går det då med det stora missionsbud, i hvilket kyrkans Herre har bjudit, att alla skola läras att hålla det han har befallt. Emedan jag anser, att den föreliggande motionen innebär ett farligt angrepp på den allra dyrbaraste förmån, vårt folk eger, den att vara ett kristet folk, därför, herr talman, yrkar jag afslag å motionen och afslag å utskottets betänkande.

Om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.

(Forts.)

Om rätt att ut-
träda ur
svenska stats-
kyrkan.
(Forts.)

Herr Pettersson, Carl: År ut och år in återkommer denna motion, men i år är han försedd med ett par förbättringar, hvarmed meningen säkert är att bereda förslaget framgång, särskildt i denna kammare, som hittills varit omedgörlig i frågan. Motionären har nemligen fått kautiou af två personer, herrar Themptander och Ekman. Den förres namn har en god klang i denna kammare, och det är väl bekant, att svenska kyrkan står i förbindelse till herr Ekman för hans vänliga uppförande mot henne. Men icke nog dermed, utan i år har motionären visat sin hofsamhet, så att, i stället för att han de föregående åren önskat, att utträdet ur kyrkan skulle ega rum för dem, som fyllt 18 år, har han i år utsträckt åldern till 21 år. Men jag upprepar hvad en talare i Andra Kammaren yttrade, när frågan var före härom dagen: »det tror jag icke, att Första Kammaren går in på, ty den frågar icke efter 18 år eller 21 år, icke ens 50 eller 100 år». Deri hade den talaren alldeles rätt, enligt mitt förmenande, ty här gäller det icke åldern, utan en stor princip, nemligen den, om det anstår ett kristet samhälle att släppa från sig sina medlemmar ut på hedendomens vildmarker. Denna fråga kan betraktas såväl från kyrkans synpunkt, som från statens. Jag skall icke uppehålla mig mycket vid den förra. Jag känner ett af motståndarnes förnämsta skäl, och det är, att om denna motion bifölles, så skulle presterskapet vinna betydligt genom att kyrkan blefve befriad från en hel hop personer, som nu hemligen hata henne, men efter ntrådet skulle blidkas. Derpå vill jag korteligen svara, att om Riksdagen ville gifva kyrkan en kyrkotuktslag, så blefve ställningen vida förbättrad, ty derigenom skulle en hel hop ogräs afsöndras från kyrkan; och det obetydliga antal, som i vårt land är hedniskt eller ateistiskt sinnadt, ökar icke särdeles bördan för oss prester, den tunga bördan af de många likgiltiga och separatister.

Jag vill nu icke vidare yttra mig om förhållandena inom kyrkan. Det må lekmännen göra. Jag, presten, skall i stället be att få betrakta saken från den kristna statens synpunkt. Jag hade anledning att häromdagen yttra några ord med anledning af Benjamin Kidds bok om den sociala utvecklingen, då jag i korhet antydde den rika välsignelse, som tillfallit de kristna samhällena. Jag skall nu icke tala om de andliga förmåner, den hjertefrid och sedliga höghet, som kommit Kristi lärjungar till del, men jag ber att få hänvisa på de kristna folkens stora företräden i andra afseenden, i fråga om konster, industri, handel, kommunikationer m. m. Som den förste talaren nyss nämnde, är kristendomen den absoluta religionen. Nu är fråga om att tillåta dem, som bekänt sig till denna religion, att derifrån affalla. Jag tror att, om Riksdagen skulle fatta ett sådant beslut, detta blefve ödesdigert för hela vårt land. Då skulle medlemmar af vår kristna stat få affalla till buddhismen eller muhamedanismen eller hvilken hednisk -ism det nu må vara. I afseende härå erinrar jag, att till och med ett så frisinnadt folk som det amerikanska har tagit sig före att hindra öfverväldet

af en religionslära, som befans vara skadlig för staten. Vi komma ju mycket väl ihåg, huru det gick med mormonismen i Amerika. Kongressen vägrade att upphöja Utah från territorium till stat, så länge mormonismen der var förherskande, men när mormonernas antal blef underlägset, medgafs denna upphöjelse. Folket hade sett att det var ett ogräsfrö, som inrotat sig i det amerikanska samhället. Nu säger man: det är icke så farligt, det kan icke blifva så särdeles många, som komma att affalla i vårt land. Ja, detta kan ju vara sant — till en början. Härvid påminner jag mig, att härom dagen den så kallade totalisatorn försvarades af en talare dermed, att saken vore en obetydlighet och att vi icke behöfde fästa så mycket afseende dervid. Men då svarades från motsidan, att ur detta lilla frö kunde uppspira ett svårt ogräs, och om än totalisatorn nu icke gjorde stor skada, så kunde den, derest bruket deraf finge utveckla sig i frihet, varda till stort förderf. Och detta var nog ett af skälen, hvarför kammaren biföll motionen om totalisatorns afskaffande. Så kan också komma att gå med denna fråga. Det kan till en början måhända blott blifva en ringa hop, som begagnar sig af tillåtelsen till utträde ur statskyrkan utan att öfvergå till annat trossamfund, men vi veta icke, huru det kan komma att gestalta sig längre fram. Jag ber att få fästa kammarens synnerliga uppmärksamhet vid den omständigheten, att under öfverläggningen i denna fråga i lördags i Andra Kammaren två i kyrklig liberalism mycket avancerade talare och framstående män yttrade stora betänkligheter mot den föreslagna förändringen, särskildt då i betraktande tages uppfostran af barn till personer, som begagnat sig af tillåtelsen till utträde ur statskyrkan utan öfvergång till annat trossamfund. Ja, detta ogräsfrö kommer nog icke allenast att sprida sin smitta till åtskilliga vuxne, utan i första rummet angripa de barn, som skola uppfostras i sådana hem, der föräldrarne begagnat sagde tillåtelse. Väl kan det hända, att i vårt land äfven nu finnes en och annan, som hyser förkärlek för buddhaistiska och kanske äfven — man kan icke så noga veta det — för muhamedanska läror, men såsom förhållandet nu är, *tolereras* detta endast. Skulle åter lagutskottets betänkande bifallas äfven af denna kammare, och förslaget, när Kongl. Maj:t satt sitt insegel derpå, blir upphöjdt till lag, då har förhållandet ändrats, och hvad som förut tolererats, blir då medgifvet, med andra ord, staten har förklarat att det är densamma *likgiltigt*, om dess medlemmar äro kristna eller öfvergått till hedendomen.

Under öfverläggningarne i lördags i Andra Kammaren framhölls det — och jag har hört detsamma i lagutskottet — att man skulle kunna, såsom ett motiv för beviljandet af hvad som föreslagits, framdraga det, att åtskilliga kyrkans män uttalat åsigter till förmån för detsamma. Det har härvid nämnts namn sådana som Fehr, Norrby och Rudin. Men då man åberopat dessa namn, skall jag be att få å andra sidan meddela ett anförande, som i denna kammare hölls den 11 mars 1891 af en person, hvilken i pondus nog upp-

Om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.
(Forts.)

Om rätt att ut-
träda ur
svenska stats-
kyrkan.
(Forts.)

väger de nämnda talarne och åtskilliga dertill. Den man jag åsyftar är erkebiskop Sundberg; och den tid jag antydde förkom frågan i alldeles samma läge som nu: lagutskottet hade tillstyrkt motionen, men reservanter afstyrkt. Efter att hafva anfört hvad utskottet föreslagit, yttrade erkebiskopen: »Häraf drages den slutsatsen, att om lagen i förevarande fall vill vara hvad den bör vara, måste den alltså tillerkänna svensk medborgare rättigheten att stå utanför alla trossamfund, enär det kan hända, att han icke känner sig fullständigt harmoniera med något enda af dem. Detta skall således nu vara den trosfrihetsförmån, som vi för närvarande sakna men böra åtnjuta. Ja, mine herrar, längre i individualism, än hvad denna teori gifver anvisning på, kan man knappt komma, och en mera ensidig och mera skef uppfattning af förhållandet mellan individerna och samfundet, och särskildt dessa senares betydelse för de förra, är knappt tänkbar. Hvarthän skulle det bära med tillämpningen af den här teorien? Huru skulle tillämpningen af denna förträffliga grundsats med sin harmonilära taga sig ut på åtskilliga andra samfundsområden, t. ex. äktenskapets, familjens?

»Men man må nu i allmänhet härom tänka huru man vill, så lärer väl staten svårligen kunna finna sig vid den af utskottet förordade isolerade ställningen. Staten hvarken kan eller vill, lika litet som kyrkan det kan eller vill, undertrycka någon människas trosfrihet eller göra våld på någon människas samvete, men eftersom staten icke är blott en rättsanstalt utan tillika en anstalt, som har de allra viktigaste andliga, sociala och sedliga uppgifter att lösa, kan han omöjligen vara likgiltig med hänsyn till vissa friheter, som kunna se mycket naturliga och enkla ut, men som dock kunna innebära allt för mycket af vådlig art med hänsyn till statens eget bestånd. Han kan med andra ord icke vara likgiltig med hänsyn till sådana friheter som till lärofrihet, bekännelsefrihet, uppfostringsfrihet m. fl., utan måste uppställa vissa skrankor, lämpade olika efter olika förhållanden, skrankor nemligen som icke kunna undvaras. Derför hvarken kan eller åtminstone bör han icke här i Sverige medgifva medborgare rättighet att stå utan förbindelse med alla slags trossamfund, emedan det ju uppenbarligen skulle förr eller senare få till sin nödvändiga konsekvens, att en sådan isolerad person har rättighet att uppfostra sina barn huru han vill, rätt att uppfostra dem till ateister, hedningar, muhamedaner eller hvad han behagar.»

Så yttrade sig för fem år sedan i denna fråga den man, som, om jag undantager kyrkans summus episcopus, säkert är den af nu levande svenske män, som bäst känner både vår stats och vår kyrkas faror och behof. Jag är öfvertygad, att denne talare nu afvaktar med djupaste intresse, hvad beslut Första Kammaren skall fatta i denna sak, och jag hoppas, att detta beslut skall kännas tillfredsställande för den åldrige patriarken.

För min ringa del yrkar jag afslag å utskottets föreliggande henställan.

Herr Hasselrot: Den föreliggande frågan har, såsom förut påpekats, flera gånger varit å bane i denna kammare. Utgången har hittills varit afslag å en sådan hemställan som lagutskottet här gjort, och sannolikt är att förhållandet skall blifva detsamma äfven nu. Jag skall emellertid tillåta mig att i korthet framställa de skäl, hvilka jag tror kunna anföras till försvar för lagutskottets förslag.

Om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.
(Forts.)

Frågan är enligt min åsigt af ringa praktisk betydelse, dess egentliga innebörd är principiell. Såsom kammaren har sig väl bekant, stadgades i förordningen den 23 oktober 1860, att någon ej skulle anses från svenska kyrkan skild, utan att han uppgifvit det främmande trossamfund, till hvilket han önskade öfvergå, äfvensom visat, att han blifvit upptagen i ett här i riket tillåtet religions-samfund. Det var en principenlig och, jag tror, riktig grundsats. Staten pronoserade dermed att staten icke ville tillåta att andra samhällsmedlemmar funnes än sådana, som tillhörde något trossamfund, antingen statskyrkan eller något inom landet tillåtet trossamfund. Men förhållandena äro nu annorlunda. År 1873 borttogs sistnämnda villkor, och i stället föreskrefs, att man endast skulle behöfva uppgifva till hvilket trossamfund man ämnade öfvergå, utan att staten på något sätt kontrollerade, om en sådan öfvergång verkligen egt rum. Faktiskt tolkades detta så hos Kongl. Maj:t, att man icke behöfver uppgifva något visst här i riket befintligt trossamfund, utan endast hvilket historiskt befintligt kristet trossamfund som helst. Häraf följde, att den, som uppgåfve sig skola öfvergå till ett sådant, kunde, om han omfattade buddhaismen eller muhamedanismen eller hvilket annat äfventyrligt trossamfund som helst, dit öfvergå, utan att staten försökte hindra eller kontrollera detta. För att så göra fordrades blott den omgången, att man uppgaf, att man skulle öfvergå till kristet trossamfund. Man kan således säga, att staten genom en sådan bestämmelse stält dörren på vid gafvel för utträde ur statskyrkan. Men det är dock icke aldeles så. Förhållandet är nemligen — och det har också visat sig — att det finnes personer, som icke godkänna statskyrkans läror, men hvilka ändock äro förhindrade att uppgifva något kristet samfund, med hvilket deras tro öfverensstämmer. Detta samvetsgranna fåtal, hvilket icke kan uppgifva något trossamfund, detta håller man kvar, detta och icke några andra. Nu säger man, att det väl måste vara en fördel för kyrkan att blifva af med detta fåtal, emedan detta gör mer ondt än godt, men att det för dessa personers egen skull är lämpligt att hålla dem kvar, ty de kunna ångra sig och detta går lättare, om de äro kvar, än om de stå utom kyrkan. Samma grundsats har man ju icke tillämpat på andra, som man släppt ut ur kyrkan, blott därför att den uppgifvit ett trossamfund, och kan det då vara lämpligt att hålla kvar just dem, som af samvetsömhets hinderats från utträde.

Nu har man sagt, att det icke vore för kyrkans skull, utan för

Om rätt att ut-
träda ur
svenska stats-
kyrkan.
(Forts.)

statens, som man behöfde bibehålla detta lilla hinder för utträde, och det är af den förste ärade talaren sagdt, att om personer ej funne sitt samvete tillåta dem att öfvergå till annat trossamfund, och ej heller att vara kvar inom kyrkan, så vore detta ett irrande och vilsefördt samvete. Jag är dock för min del icke öfvertygad om att dessa hårda ord äro öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Den, som har en verklig upprigtighet med sin trosbekännelse, behöfver icke vara hvarken irrande eller vilseförd, därför att han icke kan öfverensstämma med något bestående religions-samfund.

Här har uttalats oro för huru det skall gå med barnen i sådana hem, der föräldrarne på detta sätt utträdt ur statskyrkan utan att tillhöra annat trossamfund. Det blir med dessa barn samma förhållande som med de barn, hvilkas föräldrar tillhöra andra samfund. Det finnes nemligen i vår svenska lag bestämmelser derom, att, derest föräldrarne icke skaffa sina barn religiös undervisning, skolrådet i församlingen kan på det allmännas bekostnad föranstalta om att de erhålla sådan. Och det är att märka, att här icke föreskrifves kristen religionsundervisning, ty äfven judarnes afses, utan blott religiös undervisning. Förhållandet blir detsamma med deras barn, som icke ingått i uppgifvet religionssamfund.

Att en stor del af vårt folk har den uppfattning, hvaraf lagutskottets hemställan är ett uttryck, framgår af de upprepade beslut i denna fråga, som af Andra Kammaren fattats. Man behöfver visserligen icke i den ena kammaren allt för mycket fästa afseende vid den andras beslut, men i en sådan fråga som denna lärer uppfattningen af dem, som närmast representera de djupa leden, hafva ej ringa vikt, och man måste erkänna, att i detta flera gånger med stor majoritet upprepade beslut af Andra Kammaren ligger något beaktansvärdt. Då man här har till stöd för sin mot lagutskottets afvikande åsigt åberopat åtskilliga auktoriteter bland kyrkans män, skall jag tillåta mig å min sida erinra, att frågan varit före många gånger icke blott i Riksdagen, utan äfven vid kyrkomötet och att såväl i Riksdagen som vid kyrkomötet många framstående män varmt förordat densamma. Eu gång har till och med kyrkomötets utskott förordat ett sådant förslag som detta. Det har förut här äfven nämnts åtskilliga namn, dervid man erkänt, att för lagutskottets uppfattning uttalat sig professor Norrby, som tillhör de mest högkyrkliga i vårt land, äfvensom Grafström, Fehr och Rudin. Jag skall bedja få tillägga, att till stöd för samma åsigt uppträdt äfven biskoparne Beckman och Charleville, hvilka alla icke kunna förnekas vara varma vänner af vår kyrka. Bland dem, som vid sista kyrkomötet talade mot ett mötets beslut i nu ifrågasatta riktning, yttrades för öfrigt, att de icke hade något egentligt att invända mot en sådan reform, men att de icke tyckte det vara lämpligt att kyrkomötet toge initiativ i en fråga, som tillhörde civil-lagsstiftningen.

Jag tror, att detta är hvad som kan i hufvudsak sägas i denna fråga till försvar för lagutskottets förslag, hvilket enligt min mening endast är en utveckling af ett faktiskt bestående förhållande, en ren konsekvens af den ståndpunkt, Riksdagen intagit år 1873, då den nya bestämmelsen om utträde ur statskyrkan infördes, och att det därför icke kan vara lämpligt att bibehålla detta återstående hinder för utträde ur densamma. Genom ett bifall till denna motion vrider man också ur radikalernas händer ett agitationsmedel, som de begagnat både i tid och i otid. Jag tror äfven därför, att det vore skäl att denna fråga löstes på sätt föreslagits ju förr desto hellre.

*Om rätt att ut-
träda ur
svenska stats-
kyrkan.
(Forts.)*

Herr vice talmannen: Då lagutskottet här tillstyrkt att legalisera religionslöshetens princip, och då denna kammare flerfaldiga gånger förut afslagit en dylik framställning, så hade man haft skäl att vänta och kanske äfven rätt att fordra, att utskottet nu skulle hafva framkommit med några nya skäl. Så är emellertid icke förhållandet. Lagutskottet har inskränkt sig till att upprepa samma skäl, som det framburit 1886 och 1891. Endast en ny omständighet har tillkommit — förslaget till förändrad bestämmelse rörande åldersgränsen. Utskottet erkänner att vid 1894 års riksdag den då ifrågasatta åldersgränsen alstrat åtskilliga betänkligheter, och det säger, att dessa betänkligheter »nog torde hafva sitt fulla berättigande». Det kan ju hända att, om lagutskottet vidare får tänka på saken, det kan komma till den uppfattningen, att äfven andra betänkligheter kunna »hafva sitt fulla berättigande».

Vid min ålder kan man blicka tillbaka på en temligen lång tidrymd, och ser jag nu tillbaka på tiden för femtio år sedan, vill jag visst icke påstå, att den tiden var bättre än den nuvarande, den var kanske i flera afseenden sämre, men det vill jag påstå, att det religiösa lifvet då var sundare än det är nu. Skulle man då hafva sagt åt en person, att han saknade all religion, så skulle ett sådant uttalande hafva känts som en bitter anklagelse äfven af personer, som i allmänhet voro temligen tanklösa och lättsinniga; och den afart af släktet *homo sapiens*, som nu kallas »hädareynglingar», var då alldeles okänd. Jag tror icke det kan vara skäl att genom lagstiftningen uppmuntra dylika afarter.

Hvad beträffar åldersgränsen, har utskottet nu satt densamma till 21 år. Då skulle man enligt utskottets förmenande vara »fullt kompetent ått sköta sig själf», då skall en person »hafva ernått en sådan utveckling, att han sjelfständigt kan bedöma den ställning, han skall intaga i religiösa ting». Först vid den tidpunkten, säger utskottet, kan en person anses »hafva vunnit den stadga i karakteren och mogenhet i förståndsutvecklingen, att mindre spelrum lemnas för ungdomligt lättsinne vid fattande af beslut i dessa frågor». Utskottet har här föreslagit tre respit-år. Vid 18 års ålder har man rättighet att utträda ur statskyrkan under vilkor att man uppgifver det trossamfund, hvartill man vill öfvergå, men vid 21 års ålder har man rättighet att förklara, att man icke har någon

Om rätt att ut-
träda ur
svenska stats-
kyrkan.
(Forts.)

religion alls. Om nu en person vill utträda ur statskyrkan och han, för att använda utskottets egna uttryck, »oaktadt den brokiga mångfald af olika trossamfund, som vår tids religiösa lif framkallat», »icke känner sitt samvete tillfredsstäldt med att öfvergå till något af dessa samfund», då tror jag att den kristna staten har full rättighet och fullt skäl att säga: »Är du så olycklig, att du icke vet hvad du tror eller hvart du vill, så utbasuna åtminstone icke för all världen denna din andliga ovederhäftighet. Qvarstå tills vidare inom den kyrka, i hvilken du är född och uppfödd, till dess du blifver mera viss i ditt sinne! För kyrkan vore det visserligen lugnare och beqvämare att få från sig afsöndra dig och dina likar, men den kristna kyrkan bör ihågkomma sin Herres och Mästares maning: 'Föd mina lam!', och om du visserligen icke är i andlig mening precis ett lam, så är du dock, bildlikt taladt, ett får, som ännu behöfver kyrkans omvårdnad. Kommer du sedan till en bestämd tro och öfvertygelse, har du funnit en säker ankargrund för din tro och ditt hopp, då qvarhåller staten dig icke längre i statskyrkan, då har du full frihet att derifrån utgå». Jag tror icke, att ett sådan resonement är, såsom utskottet påstår, stridande mot religionsfrihetens grundsats. Icke heller tror jag, att den af lagutskottet förordade bestämmelsen innebär ett följdrigtigt genomförande af samvets- och trosfrihetens stora grundsats, ty jag anser icke att dess yttersta mål är frihet från all religiös tro och öfvertygelse, lika litet som frihet från alla band och lagar kan vara den borgerliga och politiska frihetens yttersta mål. Jag anser tvärtom, att den frihet, motionären yrkat och lagutskottet tillstyrkt, är en vrågbild och en vanbörding af den samvets- och trosfrihetens stora grundsats, för hvilken Luther kämpade och Gustaf Adolf dog, och därför, herr grefve och talman, yrkar jag afslag å utskottets hemställan.

Herr Fehrman: Jag skall be att få ansluta mig till hvad den förste ärade talaren anført i sak och skall derutöfver endast anhålla att med några ord få påpeka den besynnerliga löslighet, för hvilken lagutskottets betänkande enligt min uppfattning utmärker sig.

Vi hafva nu en lag, på grund af hvilken den, som så önskar, kan få öfvergå från den svenska statskyrkan till ett främmande trossamfund. Hvarför kan man då icke begagna sig af denna utväg och på sätt, som vår nuvarande dissenterlag anvisar, med uppgifvande af det samfund, till hvilket man vill öfvergå, utträda ur denna kyrka? Jo, säger utskottet, »det kan icke förnekas, att, oaktadt den brokiga mångfald af olika trossamfund, som vår tids religiösa lif framkallat, mången kan finnas, som icke känner sitt samvete tillfredsstäldt med att öfvergå till något af dessa samfund.»

Ja, rent abstrakt sedt kan detta sägas, men man måste medgifva: om en person omfattar en religion, hvaruti han icke kan finna någon enda liktänkande — ty funne han om också blott en enda liktänkande, kunde de ju slå sig tillsammans och bilda ett sam-

fund, hvilket då kunde uppgifvas, och då vore saken klar — måtte man väl få anse hans religion vara af bra besynnerlig beskaffenhet; och det vore för mycket begärdt, att staten skulle för sådana besynnerligheter etablera en helt ny lagstiftning.

Om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.
(Forts.)

Vidare anför utskottet anmärkningar, som blifvit framställda mot antagande af motionen, hvilka anmärkningar utskottet sjelf be-tecknar såsom beaktansvärda. En af dem är, att staten derigenom skulle uppgifva sin ställning såsom kristen stat. Besynnerligt nog har utskottet icke ens gjort ett försök att visa, huru staten skulle rättfärdiga för sig sjelf, att den, genom att tillstödja en så beskaffad öfvergång, skulle uppgifva sin ställning såsom kristen stat. Det har utskottet icke ens försökt att gifva antydning om, men ändock är utskottet färdigt med att tillstyrka motionen.

En annan anmärkning, som utskottet omnämnt, är, att »då kärleken vore kyrkans högsta lag och innersta drifkraften för all hennes verksamhet, kyrkan icke borde upphöra att upplysande och förädlande inverka på dem af hennes medlemmar, som i religiöst hän-seende affallit derhän, att de antingen omfattade trosläror, för hvilka kristendomens grundsanningar voro främmande eller ock intogo den rena gudsförnekelsens ståndpunkt».

Icke heller der gör utskottet ett försök att visa, huru kyrkan skall kunna försvara, att hon underlåter att inverka på sina medlemmar i öfverensstämmelse med den kärlek, som utskottet har sagt vara kyrkans högsta lag. I stället resonnerar utskottet sig till en rättighet för kyrkan, som jag för min del finner mycket tvifvel-aktig, nemligen att för sina egna intressens skull sjelf få från sin gemenskap skilja olika tänkande. Kyrkans förhållande till dessa skulle bestå deri, att hon skulle kunna säga: bort med eder, I ären icke annat än till besvär, jag sköter mig: sköten I er, farväl med eder! Skulle detta vara att handla i kärlek, får jag erkänna, att jag icke har någon aning om hvad kärlek vill säga.

Utskottet framdrager äfven ett annat skäl, att »vår tids skif-tande mångfald af trosläror hade att framvisa mer än en dylik lära, hvars beskaffenhet att vara kristen eller icke kunde vara tvifvel underkastad, och vid sådant förhållande torde det mången gång vara en vanskligh sak för en samvetsgrann själasörjare att efter ett, låt vara äfven grundligt, förhör med den församlingsmedlem, som an-mält sig vilja utträda ur statskyrkan, afgöra, om den lära, denne sade sig hafva omfattat, kunde anses vara kristen, och det begärda utträdet sålunda enligt nu gällande bestämmelser finge beviljas». Men utskottet måtte väl icke tro, att det är den enskilde presten ensamt, som skall företaga ett sådant bedömande. Presten må döma huru som helst, hans bedömande kan ju dragas under ompröfning af högre instans, och jag kan icke föreställa mig, att utskottet vill fränkänna Kongl. Maj:ts förmåga att bedöma, huruvida en religion skall anses kristen eller icke.

Slutligen säger utskottet, att »med fog torde äfven kunna sättas

Om rätt att ut-
träda ur
svenska stats-
kyrkan.
(Forts.)

i fråga, om kyrkan kunde på något mera verksamt sätt öfva inflytande på dem af dess medlemmar, som i sin religiösa uppfattning ställt sig utom kristendomens rämärken eller till och med afsvurit all religion, men hvilka mot sin vilja hölles qvar inom kyrkans murar och sålunda påtvingades ett visst sken af religiositet, som de i sjelfva verket måste förakta». Är det fråga om utöfvande i djupare mening af inflytande, fruktar jag visst för att det, som kyrkan kan göra i detta fall, långt ifrån blir hvad kyrkan skulle önska göra, men deraf följer icke, att kyrkans inflytande är alls intet. Jag har just i fångvårdsstyrelsens senaste berättelse läst några sanna och tankvärda ord angående det inflytande, den kristna *seden* kan åstadkomma, äfven om det icke kommer till hvad som är det förnämsta och nödvändigaste, och jag begagnar tillfället att till chefen för fångvårdsstyrelsen få frambära mitt tack därför. Detta inflytande sätter jag för min del högt, men utskottet synes ej för detsamma hafva något sinne. En föregående talare medgaf, att den föreslagna förändringen har betydelse i principiellt afseende, men är af föga vigt i praktiskt. För min del vill jag ej vara med om att för abstrakta principers skull skriva lagar, som ej äro af praktiska och faktiska behof påkallade.

Under alla omständigheter önskar jag bättre skäl och bättre sammanhang i ett utskottsbetänkande, om jag skall rösta för detsamma, och då jag i det nu föreliggande ej finner hvad jag önskar, så måste jag, herr grefve och talman, å detsamma yrka afslag.

Herr Billing: Ehuru jag förmodar, att Första Kammaren kommer att i denna fråga vidblifva samma beslut, som den flerfaldiga gånger förut fattat, och att jag således icke för att inverka på kammarens beslut behöft begära ordet, har jag dock ansett mig skyldig att göra det, i synnerhet som frågan icke blifvit betraktad från alla de synpunkter, från hvilka jag anser den kunna och böra ses. Först vill jag erkänna, att det alldeles icke förvånar mig, att många personer och äfven ledamöter af Riksdagen kunna känna sig tilltalade af det förslag, som lagutskottet framställt. Att förorda detta bevisar icke i och för sig något slags ovilja mot eller likgiltighet för vår svenska kyrka. Jag medgifver till och med, att det kunnat finnas tillfällen, då jag sjelf undrat på, om man icke möjligen borde bevilja hvad här föreslagits. Det ligger så nära till hands att akta på två sådana skäl som dessa: man skall icke tvinga någon meniska att tillhöra ett religionssamfund, som hon icke vill tillhöra, och det kan icke lända kyrken till annat än skada att bibehålla inom sig sådana medlemmar, som äro hennes fiender. Men jag tror att, så nära till hands dessa grunder ligga och så tilltalande de kunna vara för många, man måste komma till ett annat resultat, om man undersöker frågan litet grundligare och betraktar henne något allsidigare.

I denna fråga är det icke så, att en oberättigad grundsats står

emot en berättigad, utan i stället så, att berättigade grundsatser stå emot hvarandra. Det gäller att väga dem mot hvarandra.

Det förslag, som lagutskottet här behandlat, har förelegat många gånger. Om och om igen hafva samma eller liknande motioner blifvit väckta. Deraf skulle man kunna draga den slutsatsen, att för den motion, som här föreligger, skulle finnas ett allmännare intresse, eller att hvad här föreslås skulle för rätt många vara af en synnerlig vikt. För min del tror jag icke, att så är förhållandet. Jag har sjelf icke ringa erfarenhet om de religiösa rörelserna i landet och vet, huru litet oro och bekymmer den ifrågavarande lagbestämmelsen väckt i vårt land. Jag tror, att för den reform, som här är föreslagen, finnes otroligt litet intresse i synnerhet på landsbygden, och jag tillägger: ofantligt litet intresse äfven i de stora städerna. Här är alldeles icke fråga om ett stort behof, för hvilket man skulle böja sig, utan här är, såsom ordföranden i lagutskottet sade, icke så mycket fråga om ett praktiskt viktigt förslag i den af mig nu antydda mening, utan om en principfråga. Men jag hemställer till herrarne, huruvida man, då så är förhållandet, bör förändra sin lagstiftning. Jag tror, att herrarne i allmänhet anse, att så icke bör ske.

Den påyrkade förändringen begäres i religionsfrihetens och i samvetsfrihetens namn, och, så snart man använder så heliga termer, är hvar och en skyldig att med respekt lyssna till hvad som säges. Jag för min del har dock svårt att tro, att i religionsfrihetens namn, praktiskt sedt — och vi lagstifta väl icke blott för att tillgodose abstrakta grundsatser — en sådan förändring som den af lagutskottet förordade kräfves. Mig synes det, som vore religionsfriheten ganska väl tillgodosedd, då, så vidt på denna lag beror, ingen människa tvingas till att deltaga i någon religionsöfning, i någon religiös akt, och då icke heller genom den någon hindras från att utöfva sin religiösa tro så fritt, så fullständigt, så allsidigt som möjligt. Är icke religionsfriheten tillräckligt tillgodosedd, då jag icke tvingas att deltaga i någon religiös gerning, men har frihet att utöfva hvilken religiös gerning jag vill?

Enligt min åsigt trädes icke heller samvetsfriheten för när genom det här kritiserade lagförslaget. Jag har svårt att föreställa mig, huru en människa verkligen skulle blifva lidande i sin samvetsfrihet, känna samvetssmärta af att, på det sätt som här är i fråga, tillhöra vår svenska kyrka, likasom jag har svårt att föreställa mig, att någon verklig samvetssmärta skulle kunna uppkomma häraf, då man icke har så mycket positivt intresse, att man kan säga, att det finnes något religionssamfund i världen, som representerar detta, åtminstone i så hög grad, att man hellre vill tillhöra det än den svenska kyrkan.

Men, om jag också icke kan föreställa mig detta — och, mine herrar, jag talar här icke blott konstruktionsvis, utan jag tänker äfven på den erfarenhet jag gjort, att jag icke hört talas om någon

Om rätt att ut-
träda ur
svenska stats-
kyrkan.
(Forts.)

sådan form af samvetssmärta, om jag också kan medgifva, att det är möjligt, att en eller annan kanske kan komma i denna samvetsställning, då jag vet, att man kan komma i den mest besynnerliga samvetsställning, som icke kan förklaras af något objektivt förhållande, utan är beroende af rent subjektiva förhållanden — vill jag dock ej säga, att man icke är skyldig att taga hänsyn till den enskilde gent emot samhället. Men jag vill icke låta den enskilde vara bestämmande öfver samhället, utan ett sådant fall bör behandlas individuelt. Om det visar sig, att det är behöfligt, bör lagstiftningen i detta ärende icke gå i den här föreslagna riktningen, utan i stället gå ut på att bereda möjlighet för ett enskildt individuellt fall efter individuel pröfning, möjlighet för den enskilde att få utgå ur svenska statskyrkan, men man bör icke, därför att det finnes en eller annan person i landet, som skulle kunna få gagn deraf, af denna orsak stifta en lag för alla eller stryka ut en allmän lag. Vi hafva på många områden sådana fall, der en lag visserligen gäller såsom regel, men der i individuella fall möjlighet gifves att dispensera från lagen. »Konungen gifver lof dertill» efter viss föregående pröfning. Detta tror jag är den väg man bör gå, om man tvingas af fakta. Men då nu icke sådana fakta, sådant behof, sådana intressen föreligga, anser jag, att de grundsatser, på hvilka den nu här behandlade lagen hvilar, äro af en så allvarlig och vigtig betydelse, att man icke bör upprifva en lag, som gifver uttryck åt dessa grundsatser.

Jag har flera gånger förut här i kammaren framlagt dem, därför vill jag icke nu utveckla, utan endast upprepa dem.

En grundsats är den, att den svenska staten vill i så måtto vara en kristen stat, att den fordrar, att alla dess medlemmar skola få någon religiös omvårdnad. Svenska staten anser, att den lutherska kyrkan är den, som skänker den bästa omvårdnad. Därför vill han, att dess medlemmar skola tillhöra henne utom i undantagsfall. Han tror nemligen, att äfven religiös omvårdnad kan skänkas meniskor af något annat religiöst samfund. Därför tillåter han öfvergång till ett sådant.

En annan grundsats är den, att den lutherska kyrkan väl håller, meniskt att tala, på sin ära, så att hon kunde önska att blifva af med sina fiender, men att hon å andra sidan anser en högre evangelisk ära ligga i att såsom »syndares vän» behålla dem, på det att hon möjligen må kunna vara dem till något gagn.

En tredje grundsats är den, att, om också religiositeten är det djupast individuella af allt individuellt i världen, är den dock något, som behöfver samfundslifvets stöd. Därför har lagen föreskrifvit, att, om man skall utträda ur statskyrkan, man skall öfvergå till något annat samfund. Nu är det sant, att man dervidlag afprutat betydligt, då det icke behöfver vara något i vårt land existerande samfund, till hvilket man öfvergår, men dermed faller dock icke denna grundsats, ty det står kvar att, om man öfvergår till ett sam-

fund, som dock existerar, ett andligt samband eger rum mellan medlemmar af samma samfund, äfven om de icke vistas inom samma stad eller samma land.

Om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.
(Forts.)

En fjerde grundsats är, att det är en för allvarlig sak att gå öfver från ett religionssamfund till ett annat, att icke staten bör kräfvä, att den, som gör detta, bör hafva gjort klart reda för sig hvad han vill. Han får icke hasta i väg utan eftertanke, han skall hafva besinnat sig, och därför fordras en viss procedur vid öfvergången. Äfven därför fordras, att vederbörande skall uppgifva till hvilket samfund han vill öfvergå.

Nu hemställer jag, huruvida dessa grundsatser icke äro värda att hålla på, om vi icke böra hålla på dem, så länge vi kunna? Det kan komma en tid, då vi icke längre kunna hålla på dem. Det kan komma en tid, då de, som falla af från kyrkan, blifva så många och så starka, att vi måste bryta sönder den lag, som på dessa grundsatser baseras. Men finnas sådana fakta nu? Jag är viss om att de icke finnas, att dessa motioner basera sig icke på fakta utan på spekulatation.

Är det någon risk att bifalla dem? Ja, det har redan en risk med sig att bryta med goda grundsatser, men det har äfven sin direkt praktiska risk att göra såsom här föreslagits.

Här har upprepade gånger erinrats om barnens undervisning. Så länge personerna i fråga dock i det yttre stå kvar i vår kyrka, måste deras barn få undervisning i vår kyrkas tro. Gå föräldrar ut, heter det, att de skola hafva rättighet till att sjelfva meddela sina barn religionsundervisning under vederbörande skolråds kontroll. Det är svårt att säga, hurudan denna undervisning skall vara, för att skolrådet skall kunna pröfva, om den är tillfredsställande, då det icke vet, hvilken religion föräldrarna tillböra. Men antag att man kunde göra detta, så inse herrarne lätt, huru svårt det t. ex. i en stad sådan som Stockholm skulle vara för skolrådet att kunna följa sättet för de här i fråga varande barnens undervisning i en icke nämnd religion. Då kommer ett slägte att uppväxa, som icke får någon religionsundervisning alls.

Så vidt jag kan förstå, är det äfven en hjälp för dem, som vilja utgå, att göra vägen för dem svår, ty, mine herrar, man kan oberättigadt vilja utgå af tre orsaker; eller, rättare sagdt, på tre vägar kan man komma till en sådan önskan, då det dock är godt, att det finnes något som hejdar. Jag har hört exempel på, att man velat utträda ur kyrkan på rent trots. Vice talmannen nämnde ett slägte af menniskor, som handla på det sättet. Skall man göra vägen lätt för ett sådant okynestrots? Vidare kan det ske af lättsinnig obetänksamhet. Bör man göra det för personer, som så litet tänka sig för i denna fråga, så lätt att utgå? Vidare kan det ske af tungsinne. Det kan hända, att samvetsskrupler uppkomma, der det icke behöfde finnas sådana. Gör man icke personer, som af sådana skrupler besväras, en tjänst genom att vid proceduren bereda dem en tid att

Om rätt att ut-
träda ur
svenska stats-
kyrkan.

tänka på saken? Det är icke någon småsak att gå ut ur en kyrka. Har jag invärtes brutit med henne, är det dock ett ödesdigert steg, det definitiva, då jag utgår. Jag kan såsom barn lefva i ett hem och vara missnöjd med mycket der, men det är dock en annan ställning jag intager, då jag rymmer från hemmet.

Jag har anfört de grunder, som äro bestämmande för mig, och de synpunkter, hvarifrån jag tror, att frågan bör ses. Det kan möjligen finnas flera, men jag har redan tagit herrarnes tid för mycket i anspråk. Jag yrkar afslag å utskottets betänkande.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på afslag derå, och förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—16;

Nej—95.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den under dagen aflemnade kongl. propositionen.

Justerades fyra protokollutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de ärenden, som under dagen bordlagts första gången, skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,5 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.